

Univerzita Palackého v Olomouci

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Osvěta právní gramotnosti na základní škole v Bobrové

Bakalářská práce

Autor: Lucie Smetanová

Vedoucí: JUDr. Zdenka NOVÁKOVÁ, Ph.D.

Olomouc 2022

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Osvěta právní gramotnosti na základní škole v Bobrové“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce JUDr. Zdenky Novákové, Ph.D. a uvedla všechny použité podklady a literaturu.

v Olomouci dne

Podpis

Poděkování

Děkuji JUDr. Zdeňce NOVÁKOVÉ, Ph.D za ochotu, trpělivost a cenné rady, které mi jako vedoucí mé bakalářské práce poskytovala při jejím zpracování. Velké díky patří Mgr. Pavlu Němcovi díky kterému jsem mohla uskutečnit svůj výzkum. A také děkuji žákům základní školy v Bobrové, kteří se do výzkumu zapojili. Dále děkuji své rodině za možnost studovat a podporu během studia. Zvláštní dík patří mé sestře, která mi vždy byla psychickou oporou.

OBSAH

ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST.....	7
1 PRÁVNÍ VĚDOMÍ.....	8
1.1 Pojem právní vědomí.....	8
1.2 Složky právního vědomí.....	8
1.2.1 Znalost práva.....	9
1.2.2 Mínění o právu.....	10
2 PRÁVNÍ GRAMOTNOST.....	11
2.1 Definice právní gramotnosti.....	11
2.1.1 Právní gramotnost očima českých autorů.....	12
2.2 Činitelé ovlivňující právní gramotnost.....	12
3 PŘEDMĚT OBČANSKÁ VÝCHOVA.....	14
3.1 Historický vývoj občanské výchovy.....	14
3.2 Obsah občanské výchovy.....	16
3.2.1 Cíle občanské výchovy.....	17
3.2.2 Klíčové kompetence.....	19
3.2.3 Témata občanské výchovy.....	20
4 PRÁVA DĚTÍ.....	22
4.1 Pohled na dítě z historického hlediska.....	22
4.2 Organizace bojující za práva dětí.....	24
4.3 Přehled právních norem a legislativy chránící práva dětí v České republice.....	26
5 ZÁKLADNÍ ŠKOLA BOBROVÁ.....	28

5.1	Historie obce Bobrová	28
5.2	Historie základní školy Bobrová.....	28
5.3	Základní škola nyní	29
PRAKTICKÁ ČÁST		30
6	VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	31
6.1	Cíle	31
6.2	Průzkumná metoda	31
6.3	Zpracování dat.....	32
6.4	Průzkumný vzorek.....	32
6.5	Realizace osvěty právní gramotnosti.....	32
6.6	Vyhodnocení osvěty právní gramotnosti	34
6.7	Shrnutí.....	53
7	Seznam použité literatury	56
Anotace.....		81

ÚVOD

Pro vypracování bakalářské práce jsem si zvolila „Osvětu právní gramotnosti na základní škole v Bobrové“. Při výběru tématu mi byl inspirací můj vlastní pohled na právo a legislativu. Toto téma mi bylo velice blízké již na střední škole. Chtěla jsem zjistit kde se můj zájem o právo vzal a kdy jsem se s ním poprvé setkala.

Svoji bakalářskou práci bych ráda zjistila, jaké jsou dosavadní znalosti právní gramotnosti žáků základní školy v Bobrové. Myslím si, že by bylo dobré zabývat se touto tematikou více. Právo nás obklopuje po celý život každý den. Svůj výzkum jsem cíleně zaměřila na žáky osmé třídy. Troufám si říct, že osmá třída je prvním místem, kde se oficiálně seznamujeme se svými právy a povinnostmi, a to během hodin občanské výchovy.

Cílem bakalářské práce je osvěta právní gramotnosti. Chtěla bych dětem právo co možná nejvíce přiblížit a ukázat jim, že nemusí být právníky, aby věděly, kde hledat správné informace a na koho se obrátit v případě potřeby.

V první kapitole své bakalářské práce se zaměřuji na právní povědomí. Definuji pojem právní vědomí a jeho složky. Dále jsem v této kapitole přiblížila mínění o právu a znalosti práva. Svoji obsáhlostí a významem pro bakalářskou práci jsem věnovala právnímu povědomí samostatnou kapitolu.

V druhé kapitole se věnuji právní gramotnosti. Definuji pojem právní gramotnost očima tuzemských i zahraničních autorů. Uvidím činitele, kteří ovlivňují naše mínění o právu.

Třetí kapitola se zabývá občanskou výchovou. Zde se snažím občanskou výchovu zařadit do kontextu dějin. Definovat obsah tohoto předmětu, jaké jsou jeho cíle a kompetence vůči právní gramotnosti.

Čtvrtou kapitolu věnuji dětským právům a organizacím bojujícím za práva dětí. Chtěla jsem v teoretické části nastínit práva, která využiji při osvětě v praktické části na základní škole v Bobrové.

Poslední kapitola teoretické části charakterizuje městy Bobrová. Jak historii samotné obce, tak historii základní školy a její současnost.

V praktické části uvádím cíle bakalářské práce, popis metod, které jsem využila při sběru dat, postup osvěty právní gramotnosti a analýzy sesbíraných dat. Poslední podkapitolou je závěr a shrnutí nashromážděných poznatků.

TEORETICKÁ ČÁST

1 PRÁVNÍ VĚDOMÍ

V této kapitole bych ráda vymezila pojem právní vědomí, který je u nás daleko známější, a je o něm mnohem víc poznatků než o samotné právní gramotnosti. S pomocí tuzemských autorů, publikujících po listopadu 1989, ale i vybraných autorů publikujících před listopadem 1989 (tito autoři věnovali tématu větší pozornost), se pokusím charakterizovat právní vědomí.

1.1 Pojem právní vědomí

„Právní vědomí je velmi všeobecný, málo přesný, ale široce používaný pojem na označení vztahu, který si jedinec, sociální skupiny nebo společnost jako celek vytváří k právu.“¹

Právní vědomí představuje důležitý most, kde na jedné straně stojí právní předpisy, normy a právní zásady, které jsou pro běžného člověka mnohdy nesrozumitelné. Na straně druhé je svět, ve kterém se nachází fungování faktického práva v životech konkrétních lidí. Lidé si k právu vytváří svůj vlastní vztah na základě svých zkušeností a dovedností.² Bohužel není zrovna pravděpodobné, že by někdy společnost porozuměla veškerým právním normám a zásadám, to ale neznamená, že by nebylo důležité sledovat právní vědomí či nevědomí lidí v dané době. Sledování, zda se předěl mezi vědomím či nevědomím zvětšuje nebo zmenšuje, je důležité pro fungování celého právního státu.

1.2 Složky právního vědomí

Právní vědomí lze také různě vnitřně strukturovat, neboť krom složek poznávacích (kognitivních) obsahuje také složky hodnotící a volní.³ Jeden z nejvýznamnějších českých právníků (druhé poloviny 20. století) Viktor Knapp v tomto směru rozlišuje dvě složky právního vědomí:⁴

¹ VEČERKA, Kazimír a kol. *Mládež v kriminologické perspektivě*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, s. 40.

² URBAN, Michal. *Efektivní strategie formování právního vědomí středoškolských studentů. Disertační práce*. Praha: Univerzita Karlova, 2013. s. 53.

³ VEČEŘA, Miloš, URBANOVÁ, Martina. *Právní vědomí v teoreticko-empirickém pohledu*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. s. 24.

⁴ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 83.

- Právní vědomí de lege lata – Určuje, co je v souladu s platným právem, popřípadě co je protiprávní, jednoduše řečeno, co je po právu. Vyjadřuje míru znalostí platného práva.
- Právní vědomí de lege ferenda – Hodnotí pozitivní právo z hledisek jeho správnosti, resp. spravedlnosti. Zahrnuje tak názory, postoje a chování lidí ve vztahu k platnému právu, a proto má také vliv na samotné vytváření práva.

Zcela jiný postoj k právního vědomí zastává britský sociolog Rogera Cotterrella a další autoři (například Berl Kutchinsky, dánský profesor kriminologie).⁵ Na základě současných empirických studií rozděluje právní vědomí na dvě základní složky:⁶

- Znalost práva (knowledge about law), která obsahuje složky kognitivní (informace, znalosti).
- Mínění o právu (opinion about law), která obsahuje složky postojové a hodnotící (emocionální i racionální hodnotící soudy).

Na tom, že je právní vědomí složené s těchto dvou základních složek se shoduje většina tuzemských i zahraničních autorů. V následující části se pokusím obě složky blíže charakterizovat.

1.2.1 Znalost práva

Znalost práva obsahuje znalosti a představy o právu, které si lidé v průběhu života utvářejí. Myšleno představy o tom, co je podle práva (oprávněné), nebo co je proti právu (neoprávněné). Znalost práva rozlišujeme jak u jednotlivce, sociálního útvaru, tak u celé společnosti.⁷

- Jednotlivec (individuální znalost práva) - individuální znalost práva není člověku vrozená, utváří se pomocí formování a konfrontace po celý život člověka.
- Sociální útvar (skupinová znalost práva) - je spojena se členstvím jedince v různých sociálních skupinách (např. zájmové kluby, zaměstnání, vzdělání).

⁵ VEČEŘA, Miloš, URBANOVÁ, Martina. Základy sociologie práva. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 133

⁶ VEČEŘA, Miloš, URBANOVÁ, Martina. Právní vědomí v teoreticko-empirickém pohledu. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 25.

⁷ Tamtéž.

- Celá společnost (společenská znalost práva) - často také nazývaná veřejná znalost práva, nelze ji však počítat jako aritmetický průměr z individuální nebo skupinové znalosti práva.⁸

Samotnou znalost práva rozdělil dánský sociolog a právník Berl, Kutchinsky na dvě vrstvy:⁹

- Vědomí práva (law awareness) - vyjadřuje fakt, zda si je člověk vědom toho, že určité chování je právem upraveno.
- Právní informovanost (law acquaintance) - znalost práva v pravém slova smyslu, faktická obeznámenost člověka s právem a míra, do které právo zná.

Tyto dva typy na sobě nejsou vzájemně závislé. Zatímco si člověk uvědomuje, že určité chování je právem regulované, jeho znalost právních norem může být omezená, ba dokonce chybná. Stejně tak můžeme vědět, jak se v určité chvíli zachovat ale nevíme, zda by naše chování splňovalo právní podmínky, či zdali vůbec takové právní podmínky existují. Jak uvádí Miloš Večeřa.¹⁰ V druhé situaci ovšem nedochází k vědomému spojení člověka s právními podmínkami, na scénu přichází jiný rámec sociálního chování, a to je morální citění člověka. Můžeme tedy stále mluvit v druhé situaci o obeznámenosti s platným právem?

1.2.2 Mínění o právu

Jedná se o nemálo důležitou složkou právního vědomí. Mínění o právu představuje hodnoty, úsudky, potřeby a zájmy jedince. Názory jedince na to, co je spravedlivé. Eventuelně jaké hodnoty a zájmy je nutné upravit nebo potlačit právní normou. Mínění o právu tvoří racionální a emocionální přístupy k právu, mimo jiné i přístupy k právním institucím, právním vztahům a k právnímu vědomí. Dále můžeme mínění o právu rozdělit na:¹¹

- Hodnotící pohled na právo – hodnocení platného práva z hlediska jeho správnosti, spravedlnosti a morálních požadavků.
- Postoje k právu – postoje dlouhodobě vytvářené společností, hodnotí přístup k právu a jeho důsledky na právní jednání jedinců.

⁸ VEČEŘA, Miloš, URBANOVÁ Martina. *Vybrané kapitoly ze sociologie a psychologie práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 115.

⁹ KUTCHINSKY, B. The Legal Consciousness: A Survey of Resarch on Knowledge and Opinion about Law. In: PODGÓRECKI, A. (ed.) *Know and Opinion about Law*. London: Martin Robertson. 1973. s.101.

¹⁰ VEČEŘA, Miloš, URBANOVÁ, Martina. *Základy sociologie práva*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 133.

¹¹ VEČEŘA, Miloš, URBANOVÁ, Martina. *Sociologie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2006, s. 233.

2 PRÁVNÍ GRAMOTNOST

„Bez gramotnosti by nebyla spravedlnost“¹²

Právní gramotnost je v dnešní době stále spojená s populárnější finanční gramotností (např. otázky úvěrů, lichvy, exekuce, daně). Měli bychom vyčlenit právní gramotnost jako samostatný vědní obor, neboť v praxi právní gramotnost předchází gramotnosti finanční. Pokud se nebudeme správně orientovat v právních normách nebudeme orientovat ani ve finanční gramotnosti. V této kapitole se pokusím blíže definovat právní gramotnost a její nutnost pro náš život.

2.1 Definice právní gramotnosti

Když někdo zmíní pojem gramotnost (literacy), vybaví se nám schopnost číst a psát. *Gramotnost je individuální schopnost číst a psát. Neznamená pouze schopnost identifikovat jednotlivá písmena nebo schopnost napsat jednoduchá slova. Gramotnost je schopnost plynule číst i delší text a především – schopnost porozumět jeho obsahu.*¹³

Právní gramotnost souvisí s naší entitou, sociálním začleněním, příslušností k určité komunitě a státu.¹⁴ Příslušnost se spojuje s určitými právy a povinnostmi. Stáváme se součástí systému, což znamená, že musíme přijmout za své pravidla a konvence, které skupina zastává. Pokud nebudeme dodržovat pravidla společnosti, společnost nás vyloučí. Je-li člověk obeznámený s pravidly, orientuje-li se v nich, znamená to, že je právně gramotný.

Původně jsme právní gramotnost (legal literacy), spojovali s právní profesí. Právníci ovládají čtení a psaní právních textů, vydávají stanoviska, rozhodnutí. Umějí se orientovat ve světě práva. V tomto duchu byla a stále je právní gramotnost součástí vzdělávání na právnických školách.¹⁵ Právní gramotnost není výsadou právníku a vysokoškolských studentů, učíme se jí již na základních školách. Žáci získávají přehled o svých právech a povinnostech. Jedním ze skromných cílů občanské výchovy je vštěpit žákům určité znalosti a dovednosti v oblasti práva, které využijí v každodenním životě, a hlavně je budou dodržovat.

¹² “Without literacy there can be no justice”. Burt Galaway, John Howard Society, 1997.

¹³ KRUPOVÁ, Tereza. Právní vědomí – několik poznámek. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2015, roč. 23, č. 4. s. 368.

¹⁴ ZARISKI, Archie. *Legal Literacy: An Introduction to Legal Studies*. Edmonton: AU Press, Athabasca University, 2014, s. 3.

¹⁵ Tamtéž.

Ideální míra právní gramotnosti u laiků podle amerického právníka Jamese Boyla White je taková, že člověk nemusí zvládnout napsat odborný text (např. závěť), ale ví, na koho se v případě potřeby obrátit (na jaký právní orgán). Takový člověk zvládne efektivně bránit a chránit své zájmy a nezáleží na tom, jakého právního odvětví se týkají.¹⁶

2.1.1 Právní gramotnost očima českých autorů

Čeští autoři se jen těžce shodují na jednotné definici právní gramotnosti. Určitou definici uvádí publikace Urbanové a Večery. Ti charakterizují právní gramotnost jako „*osvojení si určitého stupně právní gramotnosti pro efektivní participaci na dnešní společnosti, byť průměrný občan nemusí dosáhnout přímo profesionální úrovně „myslet a psát jako právník“*“.¹⁷

S definicí Večeří a Urbanové nelze úplně souhlasit, neboť nejde o samostatnou dovednost nebo schopnost. Právní gramotnost představuje určitou kombinaci právního vědomí a znalostí člověka, které mu umožní nabýt určité schopnosti a dovednosti a ty následně použít v praxi, například se v určité situaci obrátit na vhodný právní orgán. Podle mého názoru lépe odpovídá právní gramotnosti přístup zmíněného Whita.

Podobně k definici právní gramotnosti přistupuje i Krupová, která vnímá právní gramotnosti jako dovednost, která člověku umožňuje aktivní zapojení do společnosti. Právně gramotný je podle Krupové člověk, který má určité vědomosti, schopnosti a zvládne je aplikovat v každodenním životě.¹⁸

2.2 Činitelé ovlivňující právní gramotnost

Nejkritizovanějším jevem je množství právních předpisů, jejich novelizací a celková komplikovanost právního řádu. Laik se v něm jen těžce orientuje, na tento problém upozornil už i Ústavní soud: *Požadavek předvídatelnosti zákona jako součást principu právního státu přestává být naplňován v okamžiku, kdy novelizace zákona je součástí jiného zákona ve formálním smyslu, jehož obsah s novelizovaným zákonem nijak nesouvisí. Orientace adresáta právní normy v právním řádu se tak bez použití přístrojů informačních technologií*

¹⁶ WHITE, James Boyd. The Invisible Discourse of the Law: Reflections on Legal Literacy and General Education. *Law Review*, 1983, Volume 54, Number 2, s. 143-144.

¹⁷ VEČEŘA, Miloš a Martina URBANOVÁ. *Právní vědomí v teoreticko-empirickém pohledu*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. s.23.

¹⁸ KRUPOVÁ, Tereza. Právní vědomí – několik poznámek. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2015, roč. 23, č. 4, s. 368.

*stává zcela nemožnou. Přitom je zřejmé, že bez možnosti používání těchto systémů se dnes již v právním řádu České republiky nelze vyznat, a tak se problematizuje uplatnění obecné zásady právní, podle které neznalost zákona neomlouvá. Právo se tak stává pro své adresáty zcela nepředvídatelné. Zmíněná zásada je sice nutnou podmínkou efektivity každého systému platného práva, nelze ji však vykládat pouze k tíži adresátů práva, nýbrž též jako závazek veřejné moci vůbec učinit právo poznatelným, protože jen takovým právem se lze řídit. Souvisejícím problémem je také prospektivnost práva, neboť řídit se jím mohu jen v budoucím konání.*¹⁹

Dalším faktorem ovlivňující právní gramotnost jsou nesrozumitelné a neznámé právní termíny, obraty právnícké řeči a komplikované věty. White vidí hlavní problém v nejasných a pevně nestanovených pravidlech právníckého jazyka, pro sebe zavedl termín *neviditelná rozmluva práva* (*invisible discourse of the law*). Výrazy právníků a právnícká řeč může být nepředvídatelná, a ne vždy se shoduje s významem který je obecně laickou společností výrazům připisován.²⁰

¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 15. února 2007, sp. zn. Pl ÚS 77/2006, bod 39.

²⁰ WHITE, James Boyd. *The Invisible Discourse of the Law: Reflections on Legal Literacy and General Education. Law Review*, 1983, Volume 54, Number 2, s. 145.

3 PŘEDMĚT OBČANSKÁ VÝCHOVA

„Výchova k občanství, jejímž cílem je utvářet u žáků hodnoty a postoje, které sdílí demokratická společnost, rozvíjet schopnost žít ve společnosti a plnit role občana a vybavit mladé lidi příslušnými znalostmi.“²¹

Právní gramotnost žáků základních škol se rozvíjí především díky předmětu občanská výchova. Materie předmětu občanské výchovy se může ukrývat pod různými názvy. Školní vzdělávací programy jednotlivých škol uvádí různé názvy, například: Občanská výchova, Výchova k občanství nebo Základy společenských věd. Na názvu předmětu nezáleží, ať se předmět jmenuje jakkoliv, má jeden společný cíl, vychovat odpovědného občana, který bude mít základní povědomí o právech a povinnostech, které ukládá právní řád daného státu.

3.1 Historický vývoj občanské výchovy

Občanská výchova prošla a prochází řadou změn, které mají spojitost s vývojem společnosti. Výchovu k občanství ovlivňuje a ovlivňovala ekonomická situace ve státě, vláda a režim. Škola jako celek zastává úlohu socializace, má za úkol vést společnost ke koexistenci, aby lidé zvládli žít spolu. Občanská výchova má pak tři základní vzdělávací složky občanskou, politickou a sociální.

První zmínku o výchově řádného občana nalezneme již v *Říšském zákoně školním* (rok 1869), kde je zmíněno, že děti mají být vychovávány tak, aby z nich vyrostli hodní lidé a občané.²² Sama občanská výchova se do osnov dostala v roce 1922, *Malým školským zákonem*. Ve všech školách se začala vyučovat od 1. září 1923 pod názvem občanská nauka a výchova. Měla časovou dotaci 2 hodiny týdně, vyučovala se na obecných i občanských školách.²³ Obsah učiva občanské výchovy byl rozdělen do tří stupňů podle věku žáků: nižší stupeň (1. – 3. ročník), střední stupeň (4. – 5. ročník) a vyšší stupeň (6. – 8. ročník).²⁴ Občanská výchova v letech 1923–1938 se orientovala na cíl naukový a výchovný.²⁵ Pedagog Petr Piřha se k obsahu učiva v letech 1923–1938 vyjádřil takto: „základní poznatky o státě československém, o státních formách a zřízeních vůbec

²¹ PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a kol. *Pedagogický slovník*. 3. rozšířené a aktualizované. vydání. Praha: Portál, 2001, s. 141.

²² STANĚK, Antonín. *Výchova k občanství a evropanství*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007, s. 15.

²³ PÍřHA, Petr. *Úvod do výchovy k občanství: knížka pro učitele a veřejnost*. Praha: Orbis, 1992, s. 10.

²⁴ STUHLÍKOVÁ, Iva, JANÍK, Tomáš a kol. *Oborové didaktiky: vývoj, stav, perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 329.

²⁵ PÍřHA, Petr. *Úvod do výchovy k občanství: knížka pro učitele a veřejnost*. Praha: Orbis, 1992, s. 10–11.

a československých zvláště, o zřízeních života hospodářského, sociálního, politického a kulturního. Má vésti k republikánské výchově občanstva československého tak, aby každý bez rozdílu a bez újmy národnosti i náboženství již od mládí schopen byl pochopiti nejen svá občanská práva, nýbrž i svoje občanské povinnosti k Republice československé, jejímž jest občanem. Občanská výchova má býti výchovou k demokracii, k lásce k národu, ke vzájemné snášenlivosti, úctě a lásce. Z toho důvodu všemu učitelstvu obecných (l'udových) a občanských škol budiž zakázáno dotýkati se nepřátelsky při vyučování kteréhokoliv přesvědčení a kterékoliv národnosti.²⁶ V začátcích, když byla občanská výchova novým předmětem, trpěla nedostatkem učitelů a učebnic. Doháněly to dobře zpracované osnovy, které obsahovaly návody na konání besed, exkurzí a výletů. První republika se stala pro občanskou výchovu krásným obdobím, která bohužel netrvalo dlouho.

Už roku 1939 se výuka k občanství začala proměňovat. Demokracie byla oslabená a české tradice a mravní normy zanikaly. Nebylo dovoleno vyučovat nic co by nebylo v souladu s nově definovaným státoprávním postavením českého národa.²⁷ Předmět byl zrušen roku 1942 jeho přerušení trvalo tři roky. Studenti se občanské výchovy dočkali roku 1945 pod názvem Občanská nauka. V poválečném Československu občanskou nauku ovlivnila státní marxistická ideologie.²⁸

Občanská výchova se začala ubírat špatným směrem, i když po obsahové stránce předmětu se žáci učili o budoucím styku s právními orgány, láska k vlasti a demokracii se v osnovách už jen těžko hledala.

Občanská nauka se postupem času stala prostředkem státu. Měla za úkol formovat malé děti v uvědomělé, aktivní a odpovědné občany lidové republiky. Tyto snahy ještě posílily po roce 1948, kdy většina obyvatel České republiky chtěla budovat nový socialistický stát. Občanská nauka se vyučovala na středních školách od prvního ročníku s časovou datací jedné hodiny týdně, ve třetím ročníku se občanská nauka vyučovala dvě hodiny týdně. Občanská nauka se řídila pravidly nově vzniklé lidově demokratické republiky, hlavními tématy se stal hospodářský systém, kolektivizace, rozvoj průmyslové výroby a politika zaměřená na východní státy.²⁹ Vzor pro své občany a studenty našla socialistická vláda v historii, kdy se hrdiny stal V. I. Lenin, J. V. Stalin,

²⁶ PIŤHA, Petr. *Úvod do výchovy k občanství: knížka pro učitele a veřejnost*. Praha: Orbis, 1992, s. 10-11.

²⁷ STUHLÍKOVÁ, Iva, JANÍK, Tomáš a kol. *Oborové didaktiky: vývoj, stav, perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 330.

²⁸ PIŤHA, Petr. *Úvod do výchovy k občanství: knížka pro učitele a veřejnost*. Praha: Orbis, 1992, s.12.

²⁹ STANĚK, Antonín. *Výchova k občanství a evropanství*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007, s. 28-29.

K. Gottwald, ale i J. Hus a J. A. Komenský.³⁰ Občanská nauka se tak stala důležitou součástí státních prostředků pro výchovu správného socialistického občana.

Výuka občanské nauky po roce 1989 přešla z totality do demokracie, to se samozřejmě odrazilo i v osnovách už nově pojmenované Občanské výchovy. Školství se muselo odpoutat od marxisticko-leninské ideologie a posilovat demokracii. Žáci se měli naučit duchu humanity, demokracie a tolerance. Nových osnov se tak občanská výchova dočkala v roce 1991. Občanská výchova se snažila navrátit lesk původním pojmům, které se učily ještě před druhou světovou válkou.³¹ České školství začalo nabízet tři vzdělávací programy, které byli snahou o demokratické vzdělávání žáků. Jednalo se o vzdělávací programy: Základní škola, Národní škola a Občanská škola. Občanská výchova se stala součástí všech těchto vzdělávacích zařízení s časovou dotací jedné hodiny týdně. Každé vzdělávací zařízení si mohlo vytvořit vlastní vzdělávací program. Vyučování ale probíhalo, řekněme, zastaralými metodami jako je frontální výuka, výklad učitele atd.³²

Změna přišla až s 21. stoletím, kdy bylo nutné celé školství reformovat, příčinou reformy byl nadcházející vstup ČR do Evropské unie a členství v Radě Evropy. Rada Evropy tvrdila, že příznivé školní klima učí studenty principy demokracie. Studenti se začínali učit kritickému myšlení a samostatnosti. Začala být podporována individualita jedince. Učitelé začali používat nové vyučovací metody jako je skupinová práce, která má vést ke vzájemné toleranci a respektu a další. V roce 2004 byl přijat nový školský zákon a zaveden jednotný vzdělávací program na základních školách.³³

3.2 Obsah občanské výchovy

Představu o tom, jak má vypadat obsah občanské výchovy, nalezneme v kurikulárních dokumentech, jako je Rámcový vzdělávací program pro základní školy a gymnázia (dále také jen jako RVP). Dle tohoto dokumentu si každá škola sama sestavuje svůj vlastní Školní vzdělávací

³⁰ STANĚK, Antonín. *Výchova k občanství a evropanství*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007. s. 29.

³¹ Tamtéž, s.33.

³² KOPEČEK, Pavel, KRÁKORA, Pavel, CINGELOVÁ, Gabriela. *Didaktika a metodika výuky společenskovedních oborů a dějepisu pro začínající akademické pracovníky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2015. s. 12.

³³ STANĚK, Antonín. *Výchova k občanství a evropanství*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007, s. 35-38.

program. Rámcový vzdělávací program určuje cíle, výstupy a klíčové kompetence které, by se měly ve výuce a Školním vzdělávacím programu měly objevit.³⁴

Občanskou výchovu nalezneme v Rámcovém vzdělávacím programu v oblasti Člověk a společnost, společně s dějepisem, ke kterému má výchova k občanství blízko. Tato oblast má v Rámcově vzdělávacím programu jasně stanovené dovednosti, cíle a postoje, kterým se žáci musí, nebo by se měli naučit: „...u žáků se formují dovednosti a postoje důležité pro aktivní využívání poznatků o společnosti a mezilidských vztazích v občanském životě, učí se rozpoznávat a formulovat společenské problémy v minulosti i současnosti, seznamuje žáky se vztahy v rodině a širších společenstvích a rozvíjí jejich orientaci ve světě financí. Přibližuje žákům úkoly důležitých politických institucí a orgánů, včetně činností armády, a ukazuje možné způsoby zapojení jednotlivců do občanského života. Učí žáky respektovat a uplatňovat mravní principy a pravidla společenského soužití a přebírat odpovědnost za vlastní názory, chování a jednání i jejich důsledky. Rozvíjí občanské a právní vědomí žáků, posiluje smysl jednotlivců pro osobní i občanskou odpovědnost a motivuje žáky k aktivní účasti na životě demokratické společnosti.“³⁵

Předmět výchova k občanství obsahuje pestrou škálu složek a témat, které občanská výchova vzájemně propojuje. Žáky se tak snaží naučit propojovat informace z různých vědních oborů a vyvozovat z nich správné závěry.

Občanská výchova se skládá z šesti vědních oblastí: vlastivědná, právní, antropologická, ekologická, ekonomická, politologická tyto složky dále obsahují klíčové poznatky z dalších vědních oblastí jako je dějepis, psychologie, sociologie, filozofie, etika atd.³⁶ I když by se mohlo zdát, že je občanská výchova přehlcena tou spoustou vědních oborů, z kterých čerpá, je tomu právě naopak, každý oblast a informace má v občanské výchově svoje místo a cíl.

3.2.1 Cíle občanské výchovy

Ještě před zavedením jednotného Rámcového vzdělávacího programu se cílům občanské výchovy věnoval P. Piřha (1992), neuváděl je pod názvem cíle, ale úkoly občanské výchovy.

³⁴ MŠMT. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání Dostupné z: <https://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>. s. 52.

³⁵ Tamtéž, s. 52.

³⁶ STANĚK, Antonín. *Výchova k občanství a evropanství*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007, s. 50.

- *Přinést nové informace:* studenti by měli získat informace, které se v žádném jiném předmětu nenaučí, zejména informace o ekonomice a právu.
- *Výchova k občanským pojmům:* žák si osvojuje pojmy a postoje, které se zaměřují na zkušenosti žáka.
- *Integrovat poznatky z jiných předmětů do celku vzdělanosti:* výchova k občanství má své vlastní informace, kterým se žák musí naučit, ale zároveň se s většinou předmětu překrývá (dějepis, zeměpis, biologie, čeština, ...). Úkolem občanské výchovy je studenta naučit dávat si nabyté informace do souvislostí. Tímto způsobem si žák tvoří vlastní názor na společnost.
- *Propojovat život ve škole s životem mimo ni:* škola se snaží propojit školu s rodinou, a rodinu s obcí, k tomu občanská výchova slouží. Může ukázat místo školy v životě obce. Škola pomáhá při pořádání obecních akcí a naopak. Veřejnost zase pomáhá zlepšit výuku žáků (finanční podporou, přednáškami pro studenty, exkurzemi)³⁷

Řekla bych, že podstata občanské výchovy se příliš nezměnila. Byla jen obohacena o nové poznatky a požadavky na žáky, které se mění s ohledem na dobu a výzkum. Cíle občanské výchovy byly aktualizovány v roce 2004, kdy byla vydána Bílá kniha a vzniklo první RVP. Přestože se RVP stále formuje a aktualizuje, díky čemuž může vzít v potaz změny společnosti, cíle zůstávají stejné. Nové RVP z roku 2021 uvádí tyto cíle.:

- *rozdílení zájmu o současnost a minulost vlastního národa i jiných kulturních společenství, utváření a upevňování vědomí příslušnosti k evropské kultuře*
- *odhalování kořenů společenských jevů, dějů a změn, promyšlení jejich souvislostí a vzájemné podmíněnosti v reálném a historickém čase*
- *hledání paralel mezi minulými a současnými událostmi a jejich porovnávání s obdobnými či odlišnými jevy a procesy v evropském a celosvětovém měřítku*
- *utváření pozitivního hodnotového systému opřeneho o historickou zkušenost*
- *rozlišování mýtů a skutečnosti, rozpoznávání projevů a příčin subjektivního výběru a hodnocení faktů i ke snaze o objektivní posouzení společenských jevů současnosti i minulosti*
- *vytváření schopnosti využívat jako zdroj informací různorodé verbální i neverbální texty společenského a společenskovedního charakteru*
- *rozdílení orientace v mnohotvárnosti historických, sociokulturních, etických, politických, právních a ekonomických faktů tvořících rámeček každodenního života; k poznávání a posuzování*

³⁷ PÍTHA, Petr. *Úvod do výchovy k občanství: knížka pro učitele a veřejnost*. Praha: Orbis, 1992, s. 21-22.

každodenních situací a událostí ve vzájemných vazbách a širších souvislostech včetně souvislostí mezinárodních a globálních

- *úctě k vlastnímu národu i k jiným národům a etnikům; k rozvíjení respektu ke kulturním či jiným odlišnostem (zvláštnostem) lidí, skupin i různých společenství*
- *uplatňování aktivního přístupu k ochraně zdraví, života, majetku při běžných, rizikových i mimořádných událostech i poznávání otázek obrany státu*
- *získávání orientace v aktuálním dění v ČR, EU a ve světě, k rozvíjení zájmu o veřejné záležitosti*
- *utváření vědomí vlastní identity a identity druhých lidí, k rozvíjení realistického sebepoznávání a sebehodnocení, k akceptování vlastní osobnosti i osobnosti druhých lidí*
- *orientaci v problematice peněz a cen a k odpovědnému spravování osobního (rodinného) rozpočtu s ohledem na měnící se životní situaci*
- *utváření pozitivních vztahů k opačnému pohlaví v prostředí školy i mimo školu, k rozpoznávání stereotypního nahlížení na postavení muže a ženy v rodině, v zaměstnání i v politickém životě, k vnímání předsudků v nazírání na roli žen ve společnosti*
- *rozpoznávání názorů a postojů ohrožujících lidskou důstojnost nebo odporujících základním principům demokratického soužití; ke zvyšování odolnosti vůči myšlenkové manipulaci*
- *uplatňování vhodných prostředků komunikace k vyjadřování vlastních myšlenek, citů, názorů a postojů, k zaujímání a obhajování vlastních postojů a k přiměřenému obhajování svých práv.³⁸*

3.2.2 Klíčové kompetence

„Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti.“³⁹

Klíčové kompetence jsou jedním z prvků naší osobnosti. Spektrum nabytých kompetencí ovlivňuje všechny oblasti našeho života, podle osvojených klíčových kompetencí se chováme v určité situaci, posuzujeme ostatní i sami sebe.⁴⁰ Je nezbytné podotknout, že nabývání klíčových kompetencí je proces trvající celý lidský život.

Kompetence, které bychom si měli v určité míře osvojit povinnou školní docházkou.

1. Kompetence pracovní
2. Kompetence sociální a personální
3. Kompetence občanská

³⁸ MŠMT. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* Dostupné z: <https://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani> s. 53.

³⁹ MŠMT. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* Dostupné z: <https://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani> s. 10.

⁴⁰ BELZ, Horst, SIEGRIST, Marco. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: východiska, metody, cvičení a hry*. Praha: Portál, s. 167.

4. Kompetence k učení
5. Kompetence komunikativní
6. Kompetence k řešení problému

Cílem každého předmětu je rozvoj všech kompetencí uvedených v RVP. Nicméně nelze očekávat, že každý předmět je způsobilý rozvíjet dané kompetence stejnou měrou. Například v matematice je jen menší prostor pro rozvoj sociální a personální kompetence. Právě občanská výchova je způsobilá všechny kompetence rozvíjet a propojovat. Za pomoci projektů, názorných ukázek a debatních kroužků.

3.2.3 Témata občanské výchovy

Občanská výchova svými tématy, jako jeden z mála předmětů, zasahuje do našich každodenních životů. To, co se v občanské výchově naučíme, budeme v životě využívat každý den. Vyjmenuji všechna témata občanské výchovy, která nalezneme v RVP, ale blíže budu popisovat pouze téma, které se týká právní gramotnosti.

1. Člověk ve společnosti
2. Člověk jako jedinec
3. Člověk, stát a hospodářství
4. Člověk, stát a právo
5. Mezinárodní vztahy, globální svět

Člověk, stát a právo

- „rozlišuje nejčastější typy a formy států, na příkladech porovná jejich znaky,
- rozlišuje a porovnává úkoly jednotlivých složek státní moci ČR i jejich orgánů,
- objasní výhody demokratického způsobu řízení státu pro život občanů,
- vyloží smysl voleb do zastupitelstev v demokratických státech a uvede příklady, jak mohou výsledky voleb ovlivňovat život občanů,
- přiměřeně uplatňuje a respektuje práva, zájmy druhých lidí, posoudí význam ochrany lidských práv a svobod, rozumí povinností občana při zajišťování obrany státu,
- objasní význam právní úpravy důležitých vztahů
- vlastnictví, pracovní poměr, manželství,

- *provádí jednoduché právní úkony a chápe jejich důsledky, uvede příklady některých smluv upravujících občanskoprávní vztahy,*
- *doдрžuje právní ustanovení, která se na něj vztahují, uvědomuje si rizika jejich porušování,*
- *rozlišuje a porovnává úkoly orgánů právní ochrany občanů, uvede příklady jejich činnosti a spolupráce při postihování trestných činů,*
- *rozpozná protiprávní jednání, rozliší přestupek a trestný čin, uvede jejich příklady,*
- *diskutuje o příčinách a důsledcích korupčního jednání*⁴¹

Všechna témata obsažena v RVP jsou pro žáky důležitá, ačkoliv se mohou zdát vzdálená a neužitečná pro jejich dětský život. Žáci se s právními tématy setkávají každý den ve své rodině a okolí. Jsou přímými účastníky právních vztahů (např. koupě zmrzliny, zapůjčení propisky). S pomocí nabytých informací se mohou lépe začlenit do sociálních skupin, které se právní problematikou zabývají.

Aktuální jsou pro žáky témata dětských práv, respektive lidských práv, v souvislosti s jejich možným porušením a následnými postihy tohoto protiprávního jednání. Žáci jsou způsobilí ve svém věku posoudit některé protiprávní činy a obhajovat svá lidská práva. Tím se posiluje jejich přesvědčení, že naučené informace nezískali zbytečně. S vysokým počtem nabytých informací žáci mohou nabýt větší pocit bezpečí. Osvojit si důvěru ve stát, jako partnera, který se o ně v těžkých chvílích postará. Získanými právními vědomostmi se v žácích formuje úcta k sobě a společnosti. Žák si uvědomuje, že je hodnotná bytost, která má svá práva a povinnosti vůči sobě a společnosti.

⁴¹ MŠMT. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* Dostupné z: <https://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>. s. 10.

4 PRÁVA DĚTÍ

„Stát je tvořen rodinami, které jsou spolupracovníky při předávání života a lásky lidstvu; zachránit rodinu znamená zachránit civilizaci“.⁴²

Práva dětí jsou pro evropskou společnost samozřejmostí. Není tomu, ale tak dávno, co se dítě bralo jako malý méněcenný dospělý, a podle toho s ním bylo zacházeno. Bohužel ve světě se můžeme setkat s milióny dětí, kterým nebyla přiznána základní lidská práva a svobody, a je s nimi zacházeno až nelidsky.

4.1 Pohled na dítě z historického hlediska

Jak jsem zmínila výše, děti nebyly vždy brány jako nevinné bytosti, které je nutné chránit a vychovávat. Stačí zapátrat v učebnicích dějepisu a člověk si vzpomene, jak na děti bylo nahlíženo.

Násilí na dětech bylo prováděno již od pravěku, z dochovaných zkamenělin a jeskynních maleb můžeme vyčíst, že dítě bylo bezprávním subjektem (Sparta, Atheny) v mnoha kulturách bylo dítě obětováno bohům.

Ve starověkém Římě celou rodinu ovládal otec. Mohl dokonce rozhodovat o životě a smrti jednotlivých členů rodiny. Pokud se otec rozhodl, že dítě nechce, mohlo být prodáno do otroctví nebo usmrceno. Změna nastala až v roce 313, kdy bylo přijato křesťanství za jedinou právoplatnou víru (Ediktem milánským). Křesťanství zakazuje jakékoliv násilí na lidech nebo jejich usmrcení (tedy i na dětech). Z tohoto důvodu byly budovány při kláštorech první dětské domy, takzvané útulky pro nalezené děti (první v Petrohradě 355)⁴³. „Práva dětí“ zůstávají stejná po celou dobu středověku a novověku. Na dítě se nahlíželo stejně jako se v dnešní době pohlíží na nascituruse.⁴⁴

Změna přichází až v 16. století. S dobou osvícenství, se mění lidské chování, pohled na rodinu a výchovu dětí. Výchova dětí v lepších rodinách probíhá láskyplně, děti jsou hmotně zajišťovány a vzdělávány. To ale neznamená, že nejsou fyzicky trestány, nebo že by byla zrušena dětská práce (děti pracují v dolech, továrnách nebo farmách).⁴⁵ V Británii roku 1851 (sčítání lidu)

⁴² GIORDANI, Igino (italský politik, spisovatel a novinář).

⁴³ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, s. 5.

⁴⁴ §25 zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník: „Na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo.“

⁴⁵ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, s. 5.

pracovali děti od 5 až 9 let 2 % a děti ve věku 10 až 14 let 30 %.⁴⁶ Dětská práce byla zakázaná ve vyspělých zemích až v 19. století. Dodnes se můžeme setkat s dětskou prací v zemích třetího světa. V Británii byla v 19. století založena organizace chránící práva dětí NSPCC (National Society for the Prevention of Cruelty to Children) tato organizace chrání dětská práva dodnes.⁴⁷

V českých zemích nebyla situace dětí o moc lepší. Do půlky devatenáctého století byla péče o děti stejná jako v jiných zemích. Až v polovině devatenáctého století byla v každé obci stanovena povinnost postarat se o každého chudého a nemocného, tedy i o děti. Stanoveno Říšským zákonem z roku 1863, v Čechách rok 1868. Tento systém však vedl k přetížení obcí, proto se na počátku dvacátého století přesunula péče o chudé do veřejné státní správy (zákon č.62 z roku 1901). Opuštěné děti byly umisťovány do pěstounské péče nebo do sirotčinců, které zřizoval stát. Vznikaly první sbírky oblečení, obuvi a jídla pro chudé. Nabízeli se první dobrovolníci, kteří pomáhali státním institucím.

Doba se však změnila a po 1. světové válce, kdy vzrostl počet sirotků v Československu. Začali vznikat nové instituce pečující o výchovu dětí a vzrůstal i zájem dobrovolníků. Se vzrůstajícím počtem sirotčinců vznikaly i specializující instituce, pro děti s postižením nebo mravní poruchou. Péče o děti zažívala svůj vzestup v první polovině 20. století. V té době bylo zbudováno přes 220 okresních sirotčinců, které zahrnovaly péči o svobodné matky nebo rozvedené matky s dětmi.⁴⁸

Rozvoj institucí ukončila 2. světová válka. Přestože instituce nadále fungovaly, jejich rozvoj se zastavil. Po druhé světové válce a s novou ideou socialismu se změnil i pohled na sirotky a svobodné matky s dětmi. V roce 1956 byla veškerá ochrana dětí přesunuta na národní výbory. Socialistická vláda nechtěla ukazovat nedokonalosti. Sirotci nebo hendikepované děti byli poskvrnou společnosti. Byly zřizovány ústavy daleko od běžné populace, kde byly děti umisťovány. Děti z problémových rodin byly odebírány a posílány na převýchovu do prověřené socialistické rodiny.

Po roce 1989 vzniklo Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky, které má na starosti péči o děti, matky samoživitelky a hendikepované děti. Vzniklo a stále vzniká spousta nadací, charit i soukromých výchovných zařízení pro děti.

⁴⁶ KIRBY, Peter, *Child Labour in Britain, 1750-1870*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2003, s. 11.

⁴⁷ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, s. 5-6.

⁴⁸ Tamtéž.s.6-7.

Bohužel ne každé dítě má perfektní dětství mnoho dětí stále žádné dětství nemá. Každý pátý člověk naší planety trpí hladem a chudobou, každé třetí dítě podvýživou.⁴⁹

4.2 Organizace bojující za práva dětí

Ženevská deklarace dětských práv (1924)

Ženevská deklarace byla schválena 23. 2. 1923 Mezinárodní unií pomoci dětem (Union Internationale de Secours aux Enfants). Její vyhlášení proběhlo roku 1924.⁵⁰

Ženevská deklarace práv dětí jako první vzala v potaz bezbrannost dítěte, jeho odlišnost duševního a fyzického stavu od dospělého člověka. Dala dítěti nárok na dětství a záruku na péči před porodem i po porodu. K tomu sloužila nová právní úprava.⁵¹

I. Dítěti se musí poskytnout možnost normálního fyzického i duševního rozvoje.

II. Dítě hladové musí být nakrmeno, dítě nemocné ošetřeno, dítě zaostalé náležitě vzděláváno, dítě zbloudilé obráceno na správnou cestu, sirotek a dítě opuštěné vzato do péče a podporováno.

III. Dítěti se v době ohrožení musí poskytnout pomoc před ostatními.

IV. Dítě musí být připraveno k vydělávání si na živobytí a zabezpečeno proti veškerému vykořisťování.

V. Dítě musí být vychováno ve víře, že jeho nejlepší vlastnosti by měly být poskytnuty spolubratrům.⁵²

Deklarace práv dětí (1959)

Deklarace práv dětí byla přijata valným shromážděním OSN.⁵³ Deklarace obsahuje ochranu práv dětí a jejich matek. V deseti zásadách shrnuje základní práva dětí, která zajistí jedinci zdravý a rozumný vývoj. Deklarace práv dětí čerpala z Charty OSN, Všeobecné deklarace lidských práv

⁴⁹ United nations: Informační centrum OSN [online]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/sdg-1-vymytit-chudobu-ve-vsech-jejich-formach-vsude-na-svete/fakta/>

⁵⁰ BŮŽEK, Antonín. *Století dítěte a práva dítěte* [online]. [cit. 2022-03-20]. Dostupné z: <http://docplayer.cz/3846256-Stoleti-ditete-a-prava-ditete-antonin-buzek.html>

⁵¹ VANÍČKOVÁ, Eva. *Informační centrum vlády: Deklarace práv dítěte* [online]. 10.11. 2009 [cit. 2022-04-06]. Dostupné z: <https://icv.vlada.cz/cz/tema/deklarace-prav-ditete-63749/tmplid-560>

⁵² BŮŽEK, Antonín. *Století dítěte a práva dítěte* [online]. [cit. 2022-03-20]. Dostupné z: <http://docplayer.cz/3846256-Stoleti-ditete-a-prava-ditete-antonin-buzek.html>

⁵³ Organizace spojených národů vznikla koncem 2. světové války, měla 51 členských zemí (dnes 193) v San Francisku. OSN se snaží o celosvětový mír, mezinárodní spolupráci a chránit práva všech lidí žen, mužů, a tedy i dětí. Dostupné z: https://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_mezinarodnich_organizacich/osn/uvod_do_osn/index.html

a Ženevské deklarace dětských práv. Obsahem deklarace jsou záruky, které mají dětem zaručit jejich ochranu před porodem i po porodu. Zdůvodněním je jejich křehká fyzická schránka a nevyvinuté kognitivní myšlení. Cílem deklarace práv je zaručit všem dětem bezstarostné, svobodné a šťastné dětství.⁵⁴

Úmluva o právech dítěte (1989)

V platnost vstoupila 30. září roku 1990 na světovém summitu pro děti v New Yorku. Obsahem úmluvy byly základní podmínky, východiska a směrnice, které rozvíjely morální standard práv dětí a zlepšují životní úroveň budoucích generací dětí v příštím tisíciletí. Úmluva obsahuje 54 ustanovení, které zlepšují životní úroveň dětí a dohlíží na jednání jednotlivých států, které se zavázaly k plnění ustanovení.⁵⁵

Rada vlády pro lidská práva (1998)

Rada vlády pro lidská práva je poradním orgánem vlády České republiky pro oblast lidských práv. Úkolem tohoto orgánu je péče o ochranu lidských práv a svobod, tedy i práv dětí. Rada vlády dohlíží na plnění Ústavy České republiky, Listiny základních práv a svobod, mezinárodních smluv, kterými je Česká republika zavázána.⁵⁶

Sdružení zastánců dětských práv České republiky

Jedná se o nevládní organizaci, která je součástí celosvětové organizace DCI (Defence for Children International). Mezinárodní organizace DCI se zasazuje o uznání práv dětí všude na světě. Napomáhá rozvoji a vědomí o právu, dodržování práv dětí v dané zemi. Spolupracuje se samotnými dětmi i dospělými, tak aby znali svá práva a věděli, jak je použít. Aktivita České DCI se koná za účasti mladých lidí, dětských parlamentů a spolků, které navzájem spolupracují a rozvíjí své vědomosti.⁵⁷

⁵⁴BŮŽEK, Antonín. *Století dítěte a práva dítěte* [online]. [cit. 20. února 2012]. Dostupné na <<http://dcicz.org/userfiles/file/sdpcd.pdf>

⁵⁵Tamtéž.

⁵⁶VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY: *Rada vlády pro lidská práva* [online]. [cit. 2022-04-07]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/rlp-uvod-17537/>

⁵⁷Pedagogická orientace: Česká sekce DCI – *Sdružení zastánců dětských práv České republiky se představuje*. 1999, roč. 9, č. 1, s. 136.

4.3 Přehled právních norem a legislativy chránící práva dětí v České republice

Ústavní pořádek

Práva dětí jsou na ústavní úrovni zaručena Listinou základních práv a svobod v článku 32, právo na vzdělání je obsaženo v článku 33. Listina základních práv a svobod stanovuje základní právní rámec pro právní zákonné a podzákonné úrovně. Stanovuje, že rodina a rodičovství jsou pod právní ochranou. Děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči, do tohoto práva může zasáhnout jen soud na základě zákona v nejlepším zájmu dítěte.⁵⁸

Rodinné právo v občanském zákoníku

Základním předpisem upravujícím rodinné právo, potažmo dětská práva na zákonné úrovni je zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Úprava je obsažena v samostatné části druhé. Na vnitrostátní úrovni provádí konkretizaci práv dítěte obsažených v Úmluvě o právech dítěte z roku **1989 č. 104/1991 Sb.**, dalších mezinárodních smluv, nebo unijního práva. Rodičům a dětem stanovuje vzájemná práva a povinnosti. Jako příklad můžeme uvést poskytnutí péče, řádné výchovy, anebo výživného. Ze zákona rodiče přebírají rodičovskou odpovědnost, jsou zákonnými zástupci dítěte v právních jednáních a spravují jmění dítěte do nabytí plné svéprávnosti.⁵⁹ Dětem je stanovena povinnost dbát svých rodičů nebo podřízovat se výchovným opatřením.

Trestní zákoník

Dítě je chráněno proti nejzávažnějším činům jiných jednotlivců zákonem č. 40/2009 Sb., a dalšími předpisy trestního práva.⁶⁰ Trestní zákoník ve svých výkladových ustanoveních, konkrétně v ustanovení § 126 obsahuje legální definici dítěte. Trestní zákoník upravuje v hlavě IV trestné činy proti rodinně a dětem. Ze zařazení této hlavy mezi přední ustanovení trestního zákoníku, můžeme usuzovat na její důležitost v očích zákonodárce a celé společnosti. Objektem těchto trestných činů je zájem společnosti na řádné výchově, výživě a duševním vývoji dítěte. Předmětem útoku jsou zde děti již v základní skutkové podstatě. Příkladem můžeme uvést

⁵⁸ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod. Článek 33.

⁵⁹ BŮŽEK, Antonín, MICHALÍK, Jan. *Informatorium (nejen) o právech dítěte se zřetelem k otázkám výchovy a vzdělávání*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000, s. 29.

⁶⁰ Dítě je chráněno dalšími předpisy, které postihují jednání nedosahující intenzity trestného činu. Příkladem může být zákon č. 251/2016 Sb., zákon o některých přestupcích.

ustanovení § 169 svěřením dítěte do moci jiného, § 201 ohrožování výchovy dítěte. Spácháním jiného trestného činu na dítěti může pachatel naplnit kvalifikovanou skutkovou podstatu trestného činu, což může mít za následek zvýšení trestní sazby. Jako příklad můžeme uvést trestný čin znásilnění uvedený v ustanovení § 185 odst. 1 a 2.

Sociálně-právní ochrana dětí

Zákon č. 359/1999 sb. o sociálně-právní ochraně dětí upravuje ochranu rozsáhlého souboru práv a oprávněných zájmů dítěte.⁶¹ Umožňuje v souladu s nejlepším zájmem dítěte ingerenci veřejné moci do rodinného života dítěte. Zákon zřizuje orgán sociálně-právní ochrany dětí, který vyhledává děti, o jejichž výchovu není řádně postaráno rodiči, ani jinými osobami a ocitly se ve výchovné nouzi. Zákon upravuje celou škálu nástrojů, kterými situaci ohroženého dítěte řeší. Výkon výše uvedeného zajišťují Obecní úřady s rozšířenou působností, Obecní úřady, Krajské úřady Ministerstvo práce a sociálních věcí.

⁶¹ NOVOTNÁ, Věra, BURODOVÁ, Eva. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 3. aktualizované. a doplněné vydání. Praha: Linde, 2007, s. 17.

5 ZÁKLADNÍ ŠKOLA BOBROVÁ

5.1 Historie obce Bobrová

Městys Bobrová je jednou z nejstarších obcí na Novoměstsku, její kořeny pravděpodobně sahají do roku 1252. Založil ji Přibyslav z Křižanova, který jí dal do správy žďárskému klášteru. Bobrová už tehdy byla osadou. Městysem Bobrová protíná řeka Bobrůvka, která obec rozdělila na Horní a Dolní Bobrovou, první záznam o tomto rozdělení je z roku 1338. Horní Bobrová byla roku 1363 prohlášena městečkem. Dolní Bobrová musela na své povýšení čekat do roku 1462. Roku 1826 kupuje Horní i Dolní Bobrovou F. Schneider. Bobrová ale svého majitele dlouho netěšila roku 1850 vzniklo v Novém Městě hejtmanství a byla mu přidělena Horní i Dolní Bobrová. Sjednocení Horní a Dolní Bobrové proběhlo roku 1950. Bohužel označení Horní a Dolní Bobrová nikdy nezmizelo.⁶²

5.2 Historie základní školy Bobrová

První zmínky o hornobobrovské škole se dozvídáme z Vlastivědy moravské z roku 1672, kdy zde byla zřízená škola dvojtřídní. Postavena nad kostelem Petra a Pavla roku 1800. studenti tuto budovu opustili roku 1900, kdy se začalo vyučovat v nové budově přezdívané „horní škola“ s pěti třídami. Škola v Bobrové byla vždy školou spádovou. V roce 1936 měla škola už 7 tříd, 8 učitelů a 255 dětí.

Nová větší škola se začala budovat v letech 1935, uprostřed obce toto místo se jevílo oběma obcím jako nejlepší řešení. Stavba byla dokončena roku 1937, její chod byl záhy přerušen válečnými událostmi. Škola ubytovávala děti ze zabraných území, především šlo o ubytování slovenských a německých dětí. Škola byla v tomto období značně poškozená a vyžadovala rozsáhlé opravy. Po konci druhé světové války prošla škola řadou vzdělávacích systémů. Městské školy byly roku 1947 nahrazeny tzv. stření školou. Nakonec v roce 1960 vznikl systém devíti letých základních škol, který byl roku 1976 přerušen a nahrazen opět osmi letou školní docházkou. Devítiletá školní docházka se navrátila do českého školského systému v devadesátých letech.⁶³

⁶² Městys Bobrová: Historie městyse Bobrová. *Městys Bobrová* [online]. [cit. 2022-04-08]. Dostupné z: <https://www.mestysbobrova.cz/cz/historie-mestyse-bobrova>.

Bobrovská škola stále trpěla nedostatkem učeben. Škola ke vzdělávání studentů využívala starou školu na Horní Bobrové i městský úřad. Základní kámen nové přístavby byl položen až roku 1999. Nyní je škola v Bobrové jednou z nejkrásnějších škol na Novoměstsku.⁶⁴

5.3 Základní škola nyní

Základní škola v Bobrové je krásným velkým komplexem pro žáky. Přes svůj novodobý vzhled a velikost, který připomíná městskou školu, si škola uchovala svůj vesnický ráz. Propojuje děti s přírodou, ať ve školních lavicích nebo během mimoškolních aktivit, které škola nabízí (například kroužek malý včelař, rybářský kroužek, kroužek tvořílek a mnoho dalších). Škola se také dlouhodobě pyšní titulem EKOŠKOLA.

Škola nezůstává s pokrokem pozadu a k výuce využívá interaktivní tabule nebo PC. Tradičně škola nabízí bohatý knižní fond školní knihovny, který je každoročně obohacován o nové tituly a oblíbené časopisy (ABC, Dnešní svět, Kritické listy a další).

Můžu z vlastní zkušenosti říct, že se škola snaží o všestranný rozvoj žáků a přátelský přístup. Rodinné příslušníky se snaží formou různých mimoškolních aktivit, her a setkání zapojit do chodu školy.⁶⁵

⁶⁴ Základní škola Bobrová: Historie. *Základní škola Bobrová* [online]. [cit. 2022-04-08]. Dostupné z: <https://zsbobrova.eu/informace-o-skole/historie/>

⁶⁵ Tamtéž.

PRAKTICKÁ ČÁST

6 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

V bakalářské práci jsem se rozhodla provést výzkumné šetření právní gramotnosti na základní škole v Bobrové s následnou osvětou. V této kapitole bych chtěla představit svoje šetření a výsledky, ke kterým jsem dospěla.

6.1 Cíle

Hlavním cílem mé bakalářské práce je zvýšit právní gramotnost žáků na základní škole v Bobrové. V první řadě zjistím, jaké jsou dosavadní znalosti žáků a jak hluboké je jejich právní povědomí, co se týká jejich práv a povinností. Zda znají svoje práva a povinnosti deklarované Úmluvou o právech dětí. Zda žáci dokážou poznat protiprávní jednání namířené proti jim samotným nebo někomu jiném.

Dílčí cíle:

- Informovat žáky, o tom, jaká jsou jejich práva ale i povinnosti ve společnosti.
- Kde mohou své práva hledat, na koho se v případě jejich porušení mohou obrátit.
- Zjistit, zda se už někdy setkali s porušováním lidských práv.
- Rozšíření kreativity a komunikačních dovedností.

6.2 Průzkumná metoda

Ve své bakalářské práci použiji kvantitativně orientovaný výzkum k ověření znalostí právní gramotnosti žáků, který jsem provedla na jaře roku 2022. Data, díky kterým zjistím, zda osvěta právní gramotnosti byla úspěšná, budu získávat pomocí dotazníku. Dotazník je složený ze dvou částí. V první části se žákům představuji a vysvětluji, proč dotazník a osvětu dělám, čeho bych chtěla osvětou dosáhnout, ujišťuji je o anonymitě dotazníku a prosím o kroužkování odpovědí podle jejich dovedností. Druhá část je tvořená dvaceti uzavřenými výčtovými otázkami a otázkami výběrovými. Tento dotazník je k nalezení v příloze bakalářské práce. Po osvětě právní gramotnosti studenti vyplní dotazník podruhé. Výsledky porovnám a zjistím úspěšnost osvěty.

6.3 Zpracování dat

Získaná data ze svého dotazníkového šetření před osvětou i po osvětě budu vyhodnocovat kvantitativně. Jako první krok jsem zvolila uspořádání dat a sečtení pomocí čárkovací metody. Data z obou výzkumů jsem přenesla do programu Word Excel, dále z těchto dat vytvořím grafy, které porovnáám a vyhodnotím úspěšnost osvěty právní gramotnosti. Okomentuji a porovnáám každou otázku z dotazníku a zhodnotím, zda byla osvěta úspěšná.

6.4 Průzkumný vzorek

Dotazník jsem použila v osmé třídě ZŠ Bobrová konkrétně v předmětu občanské výchovy, škola je spádová a momentálně osmou třídu navštěvuje 34 dětí plus 2 děti z Ukrajiny. Dotazník tedy vyplnilo 36 dětí. Výzkum v osmé třídě jsem zvolila na základě jejich znalostí práva nabytých podle osnov v sedmé a osmé třídě v předmětu občanská výchova. Byla jsem ale varovaná, že je třída nekomunikativní a uzavřená. Po dvouleté pauze a vyučování pomocí online výuky nejsou zvyklí spolupracovat mezi sebou nebo před sebou vystupovat.

6.5 Realizace osvěty právní gramotnosti

Osvěta právní gramotnosti proběhla po prvním vyplnění dotazníku dětmi. K vyplnění dotazníku byla dětem poskytnuta časová dotace patnácti minut. Ukrajinským dětem byla stanovena časová dotace půl hodiny, těmto dětem byla umožněna samostatná práce s online překladačem.

Po vyplnění dotazníku byly děti požádány o rozdělení do práce schopných skupinek. Děti vytvořily šest skupinek, ve kterých pracovalo vždy šest dětí. Děti nebyly rozřazovány dle znalostí, ale podle svého uvážení a sociálních vazeb.

Pro začátek jsem zvolila aktivitu asociací, aby se děti lehce seznámily se svými právy a začaly komunikovat, jak semnou, tak i mezi sebou. Pomocí vytisknutého obrázku, který jsem dala do každé skupiny, děti asociovaly své práva. Žákům jsem zpočátku pomohla,

poukázáním na jedno právo (právo na vzdělání) obsažené na obrázku. Poté děti doplňovaly a vyjmenovaly snad všechny uvedené na ilustraci. Doplnila jsem několik dalších a plynule jsem přešla k další aktivitě.

Žáci už jsou starší měli, tedy možnost volby při výběru práva, které budou výtvarně zpracovávat na papír A3. Jejich úkolem bylo s pomocí textu, který jsem pro ně připravila (Listina

práv a svobod, Úmluva o právech dětí, články) vytvořit plakát a vybrat informace, o kterých si myslí, že jsou pro ně důležité. Žáci mezi sebou hezky komunikovali a debatovali, myslím si, že aktivita měla opravdu úspěch. Během 45 minut se skupinkám podařilo vybrat důležité informace, vypracovat ozdobná nadpis a obrázek, který by charakterizoval jejich právo.

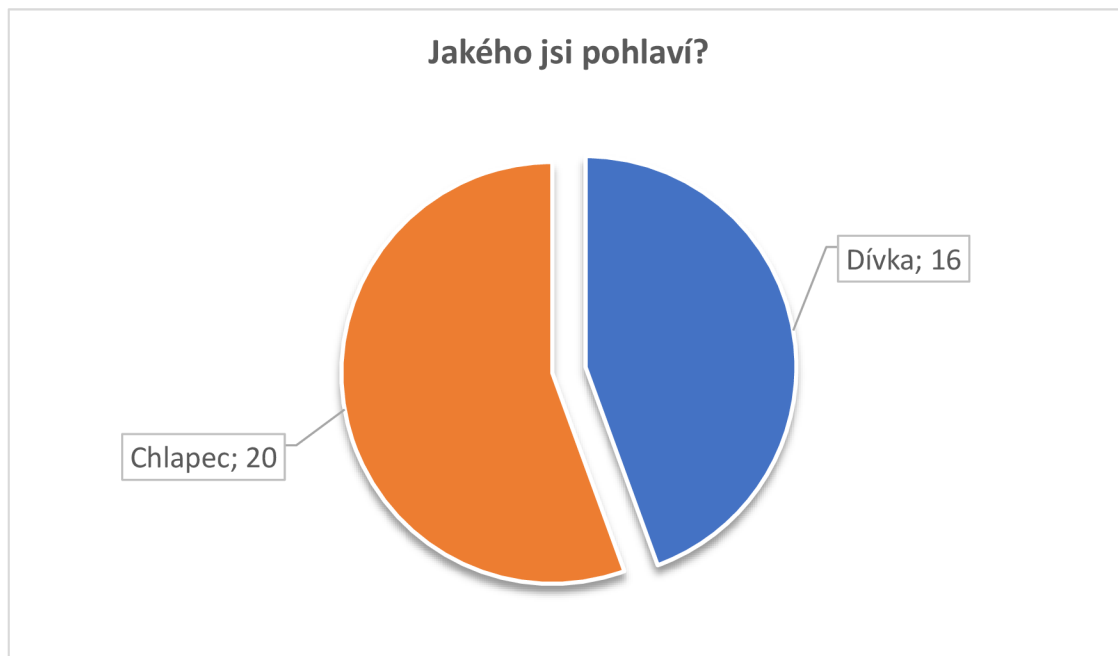
Děti následně odprezentovaly svoji práci a každá skupinka vymyslela reklamní spot, krátkou scénku, která charakterizuje jejich právo.

Po odprezentování všech plakátů a reklamních spotů proběhla řízená diskuse, děti měly spoustu otázek jak na otázky z dotazníku, tak na to, co je o právu zajímalo. Diskusi jsem vedla společně s Panem učitelem, děti už byly hodně rozjařilé a bylo opravdu těžké děti korigovat. Přicházely stále s novými otázkami a příklady. Na konci diskuse jsem si říkala že byla možná trochu chyba je nechat takhle rozjet.

Celkově bych ale celou hodinu zhodnotila jako povedenou. Pan učitel byl nadšen z toho že děti mezi sebou spolupracovali, debatovaly a byly ochotni vystoupit ze své komfortní zóny, když vytvořili krátkou scénku.

6.6 Vyhodnocení osvěty právní gramotnosti

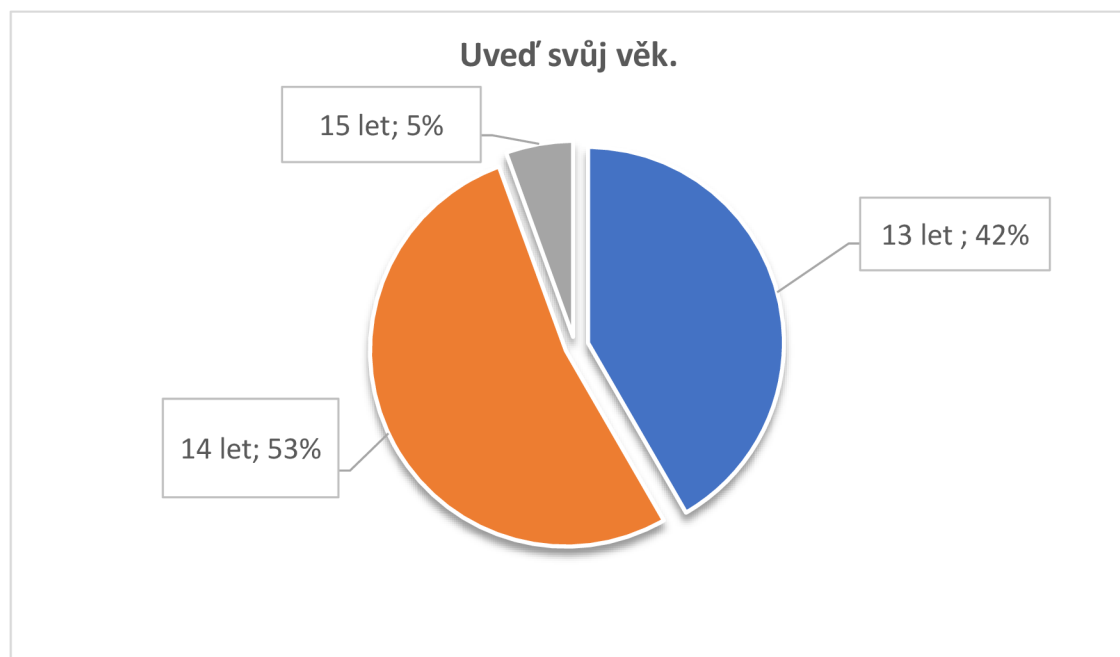
Graf 1

Zdroj: vlastní zpracování

Z prvního grafu se dozvídáme, kolik dětí se zúčastnilo výzkumu právní gramotnosti a jakého byly pohlaví. Během prvního i druhého dotazníků se počet dětí nezměnil celkem se výzkumu zúčastnilo 36 dětí. Žáci se rozdělují na předměty jako je čeština, matematika a angličtina. Škola mi umožnila uskutečnit výzkum během hodin občanské výchovy a zeměpisu kdy jsou žáci spojeni.

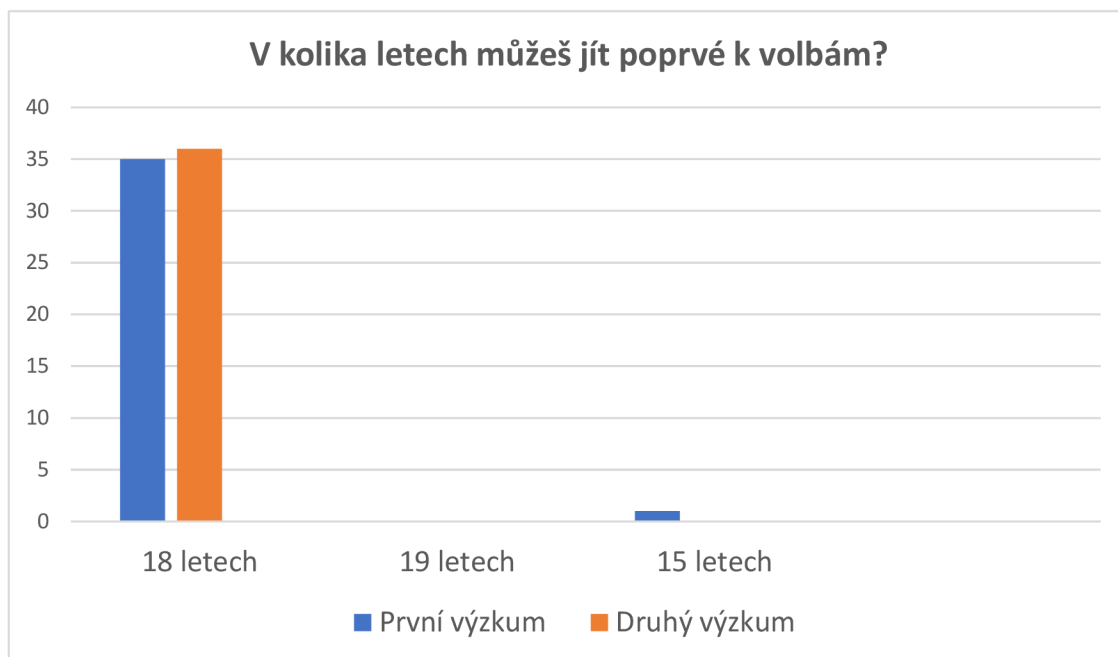
Graf 2

Zdroj: vlastní zpracování

Děti jsou staršího školního věku od 13 do 15 let. Z odpovědí žáků vyšlo že 13 let je 15 žákům, 14 let je 19 žákům a 15 je 2 žákům. Z procentuálního hlediska tedy vidíme že ve třídě převládají děti ve věku 14 let.

Graf 3

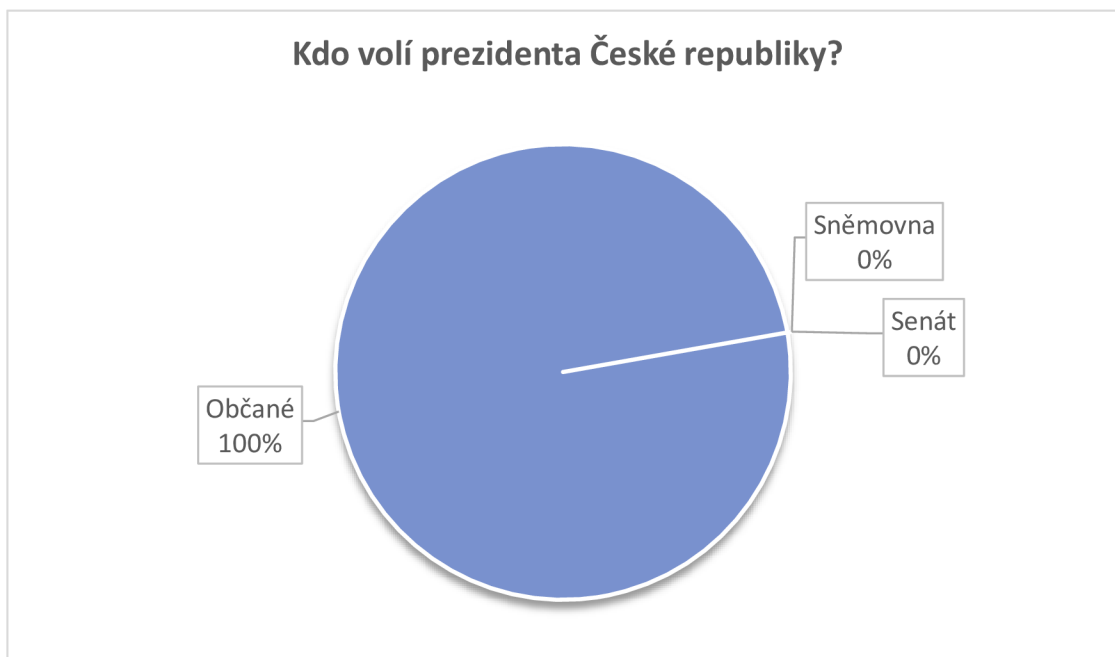

Zdroj: vlastní zpracování

Následující tři otázky se zaměřují na základní znalosti o fungování státu, inspiraci jsem našla v učenci pro žáky sedmé třídy. Chtěla jsem tak zjistit, zda ovládají základní znalosti o demokratickém státu.

Žáci už v prvním dotazníku odpovídali téměř bezchybně byli jenom 3 špatné odpovědi. V druhém dotazníku už nebyla žádná špatná odpověď.

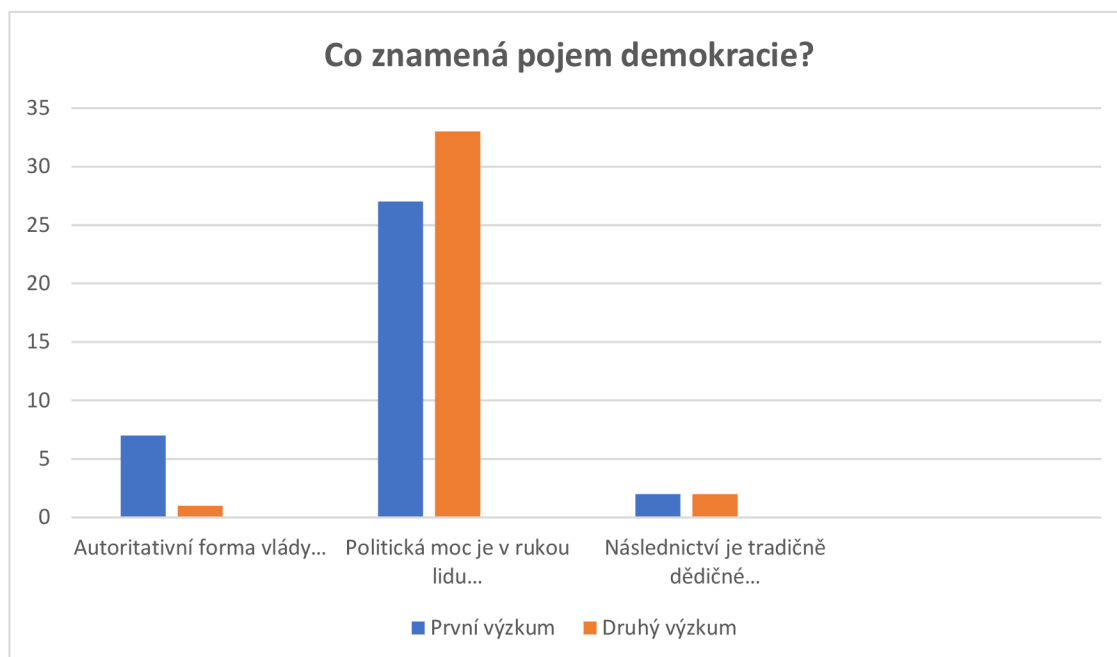
Graf 4

Zdroj: vlastní zpracování

Žáci u obou dotazníků odpovídali stejně, 100 % správně. Úspěšnost u této a otázky předešlé značí o tom, že žáci dobře znají svoje volební práva.

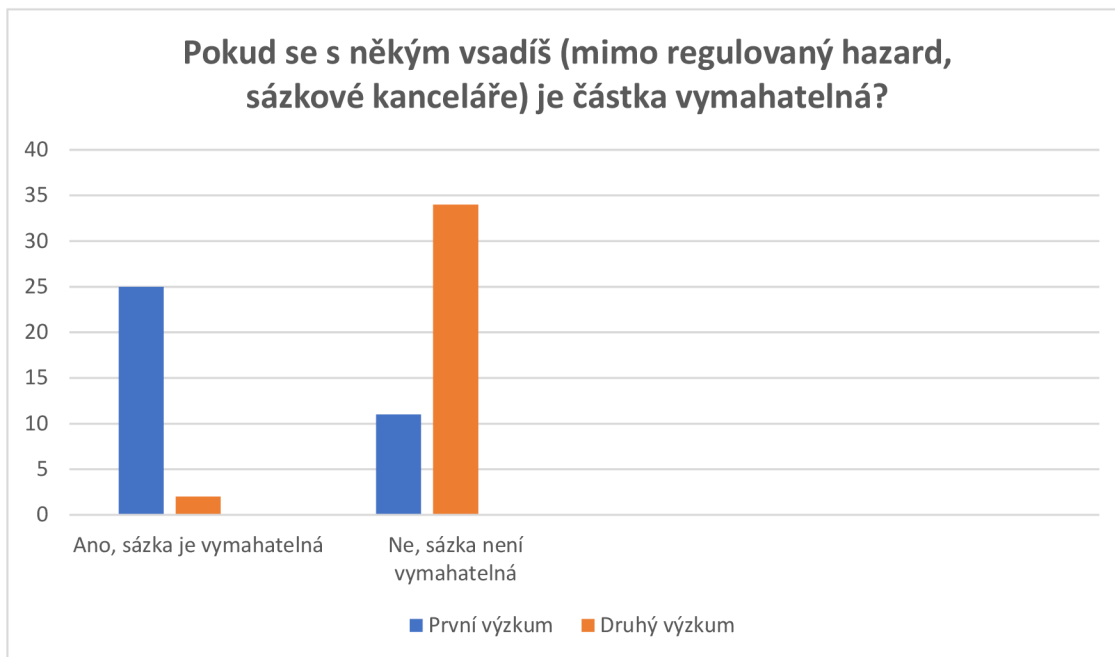
Graf 5

Zdroj: vlastní zpracování

Odpovědi u páté otázky se už trochu liší. Děti sice v prvním dotazníku stále z větší části kroužkovali správnou odpověď, konkrétně 27 žáků ale už se objevily i špatné odpovědi - 7 žáků zakroužkovalo diktaturu a 2 monarchii. Při druhém výzkumu se počet správných odpovědí zvýšil, ale nebyl 100 %. Pojem demokracie jsem žákům vysvětlila hned na začátku osvěty, která proběhla po prvním dotazníku. Myslím si, že špatné odpovědi byly důsledkem dlouhého textu, který byl použit u možností a dětem se nechtěl číst, odpovědi si tak pořádně nepřečetly.

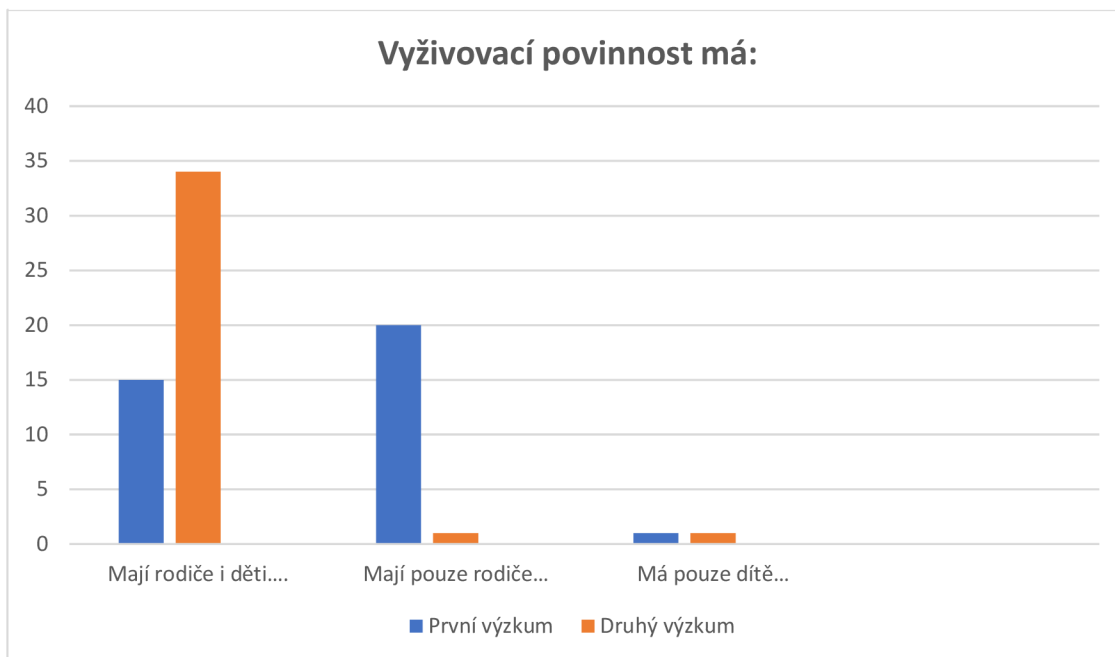
Graf 6

Zdroj: vlastní zpracování

V prvním dotazníku většina žáků uvedla, že je výhra právně vymahatelná, myslelo si to 25 dětí. Na toto téma jsme se ale zaměřili v závěrečné diskusi, během které jsem žákům vysvětlila, že o výhru se můžou soudit, ale s největší pravděpodobností svoji výhru nikdy neuvidí. Žáci se v druhém dotazníku už přiklonili k druhé správné možnosti, 34 dětí zvolilo správnou odpověď.

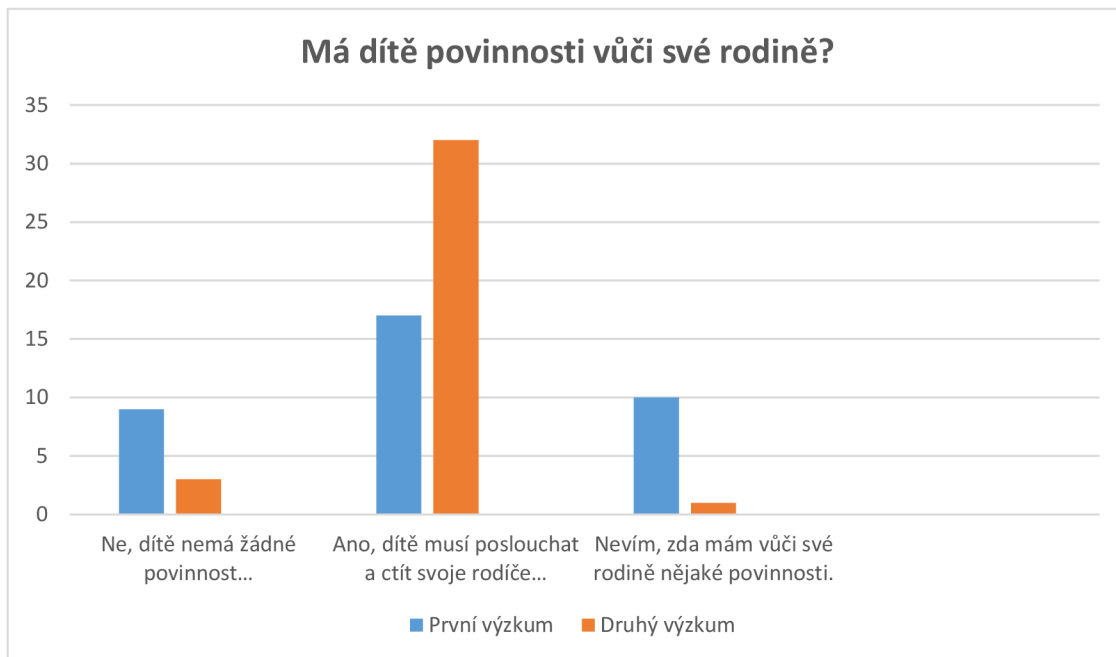
Graf 7

Zdroj: vlastní zpracování

Žáci se v prvním dotazníku přikláněli spíše k odpovědi, že vyživovací povinnost mají pouze rodiče a tato povinnost se jich netýká, odpovědělo 20 žáků. Jak se ale ukázalo při aktivitě, kdy žáci vyráběli plakáty svých práv, vyživovací povinnost mají jak rodiče vůči svým dětem, tak i děti vůči svým rodičům. V druhém dotazníku se jejich odpovědi změnili a odpovídali správně - 34 dětí zakroužkovalo že, vyživovací povinnost mají jak rodiče, tak i děti.

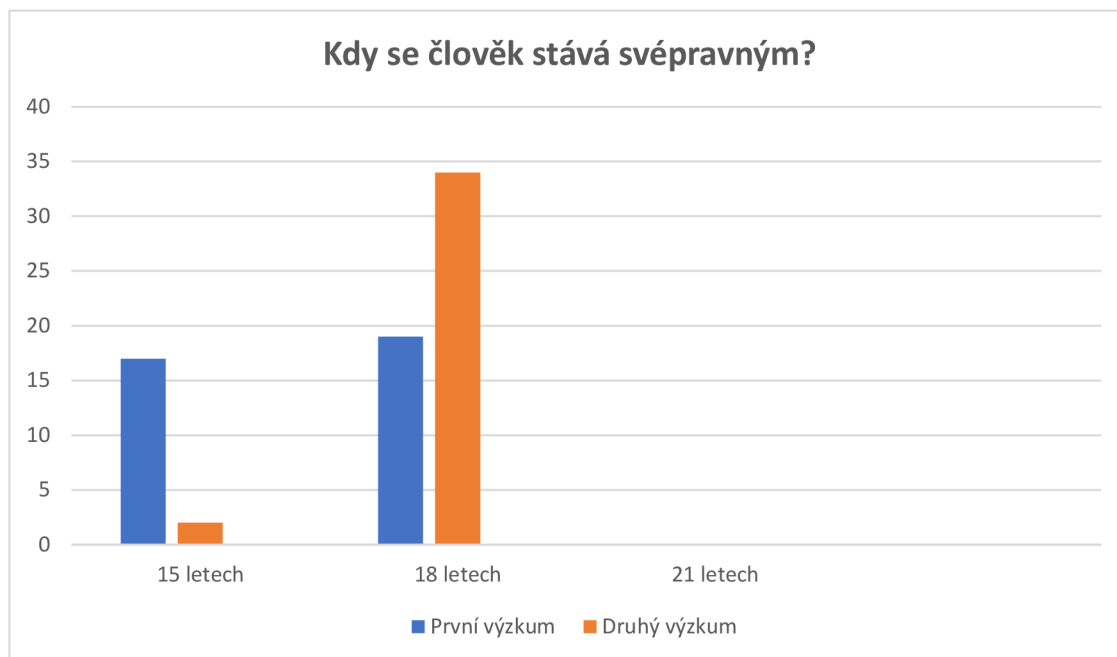
Graf 8

Zdroj: vlastní zpracování

V prvním dotazníku přikláněli spíše k odpovědi, že žádné povinnosti, odpovědělo tak 17 žáků. Jak se ale ukázalo při aktivitě, kdy žáci vyráběli plakáty svých práv, děti mají mnoho práv ale, i povinností. V druhém výzkumu 32 žáků odpovědělo správně.

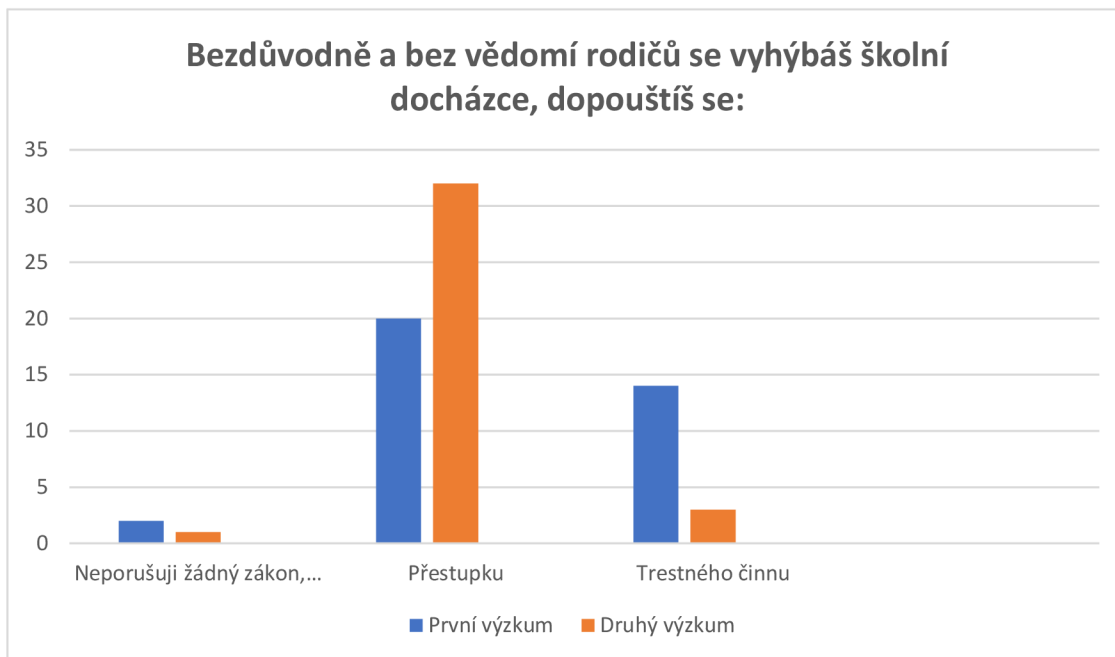
Graf 9

Zdroj: vlastní zpracování

Odpovědi dětí mě při vyhodnocování prvního dotazníku překvapily, myslela jsem si, že když byli žáci úspěšní při prvních otázkách dotazníku, tahle otázka nebude dělat žádný problém. Větší polovina sice odpověděla správně, 19 dětí. Druhá polovina - 17 dětí zakroužkovala, že jsou svéprávní už v 15 letech. Děti se správnou odpověď dozvěděli během vypracování plakátu na právo na dětství, žáci definovali, do kolika let jsou státem brány jako děti a kdy se stávají svéprávními. Při druhém dotazníku už děti kroužkovaly správnou odpověď, 34 dětí uvedlo že jsou svéprávními v 18 letech.

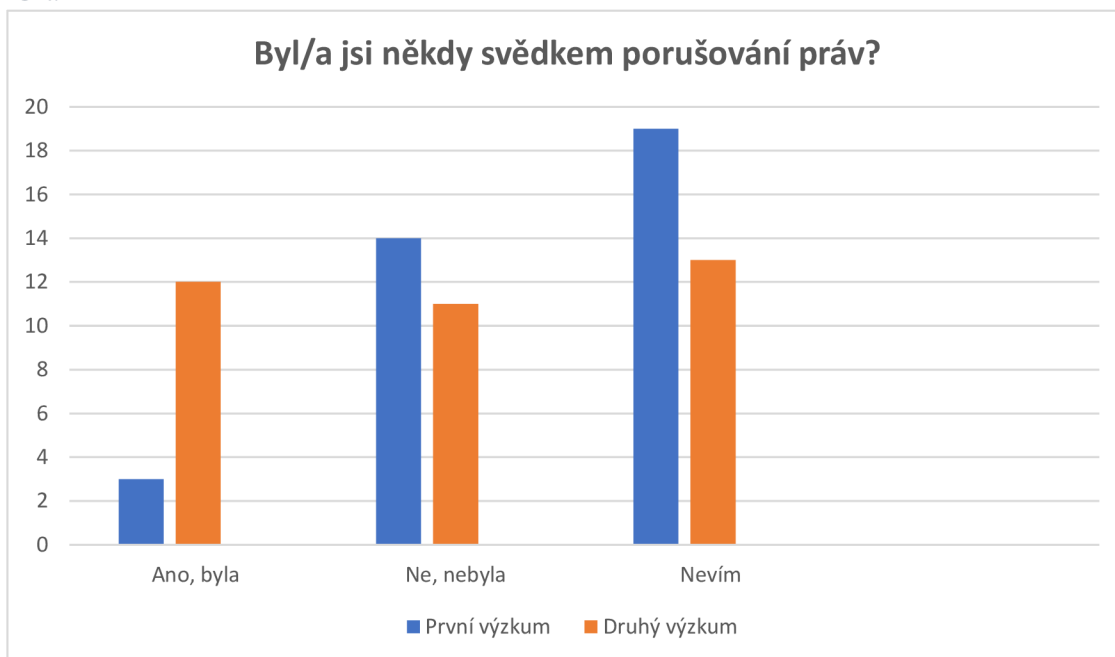
Graf 10

Zdroj: vlastní zpracování

Děti už při prvním dotazníku kroužkovali správnou odpověď – tedy že by se dopustili přestupku, pokud by zanedbávali své povinnosti vůči škole, 22 správných odpovědí. Při vyhodnocení druhého dotazníku nebyla 100 % úspěšnost, správných odpovědí bylo 32.

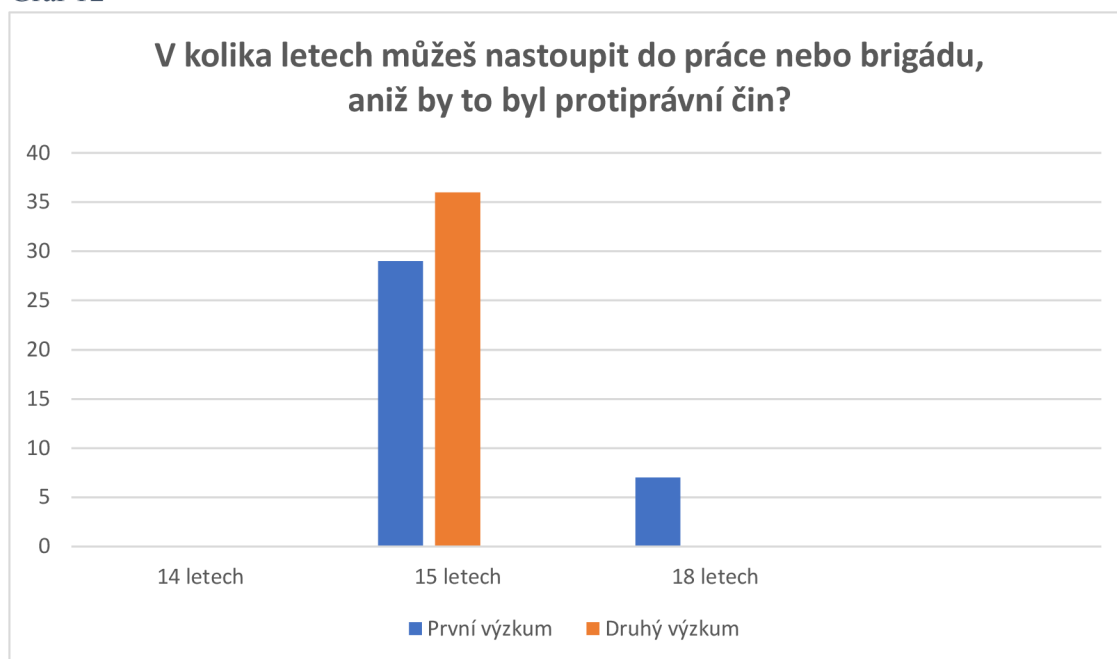
Graf 11

Zdroj: vlastní zpracování

Tuto otázku jsem zvolila záměrně, protože jsem věděla, že děti měli v předchozích letech problém s porušováním školního řádu. Chtěla jsem zjistit, zda si uvědomují, že samy byly účastníky porušování pravidel školy. V prvním dotazníku děti označovaly spíše odpovědi, že neví nebo že, se s porušováním práv neseťkaly. V druhém dotazníku už děti připouštěly že by se s porušováním zákonů mohly setkat, tento nepatrný obrat příkládám tomu, že si ke mně děti získaly důvěru.

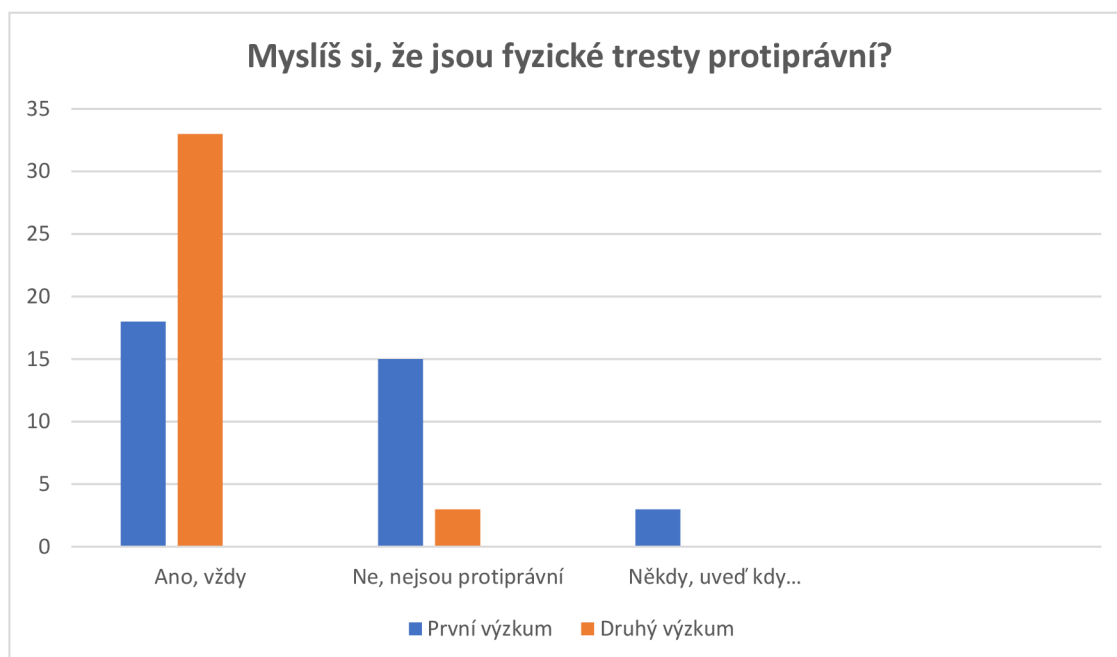
Graf 12

Zdroj: vlastní zpracování

Tato otázka děti příliš nepřekvapila už v prvním dotazníku nadpoloviční většina zakroužkovala že, na brigádu nebo do práce mohou nastoupit hned po dovršení 15 let. Toto téma jsme probrali v závěrečné diskusi, když jsem se dětí ptala, zda si myslí, že mají vyživovací povinnost vůči svým rodičům, a pokud už si vydělávají měli by přispívat na chod domácnosti. V druhém dotazníku už správně odpovědělo 100 % respondentů.

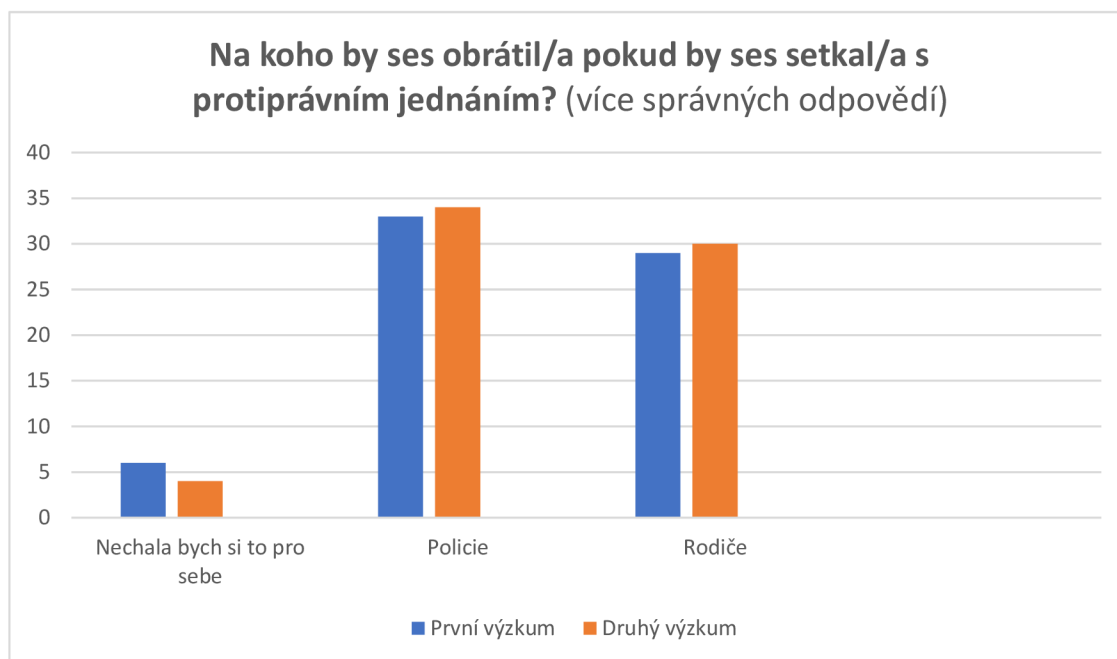
Graf 13

Zdroj: vlastní zpracování

Čekala jsem jasnou odpověď už při prvním dotazníku, fyzické tresty jsou protiprávní, ale polovina třídy zakroužkovala, že fyzické tresty nejsou protiprávní a uváděli že, jsou dovoleny, pokud něco provedly, má právo na fyzický trest rodič nebo učitel. Tyto dvě odpovědi zakroužkovala přesně poloviny třídy. V druhém dotazníku už děti označovaly že, jsou fyzické tresty vždy protiprávní, 33 správných odpovědí.

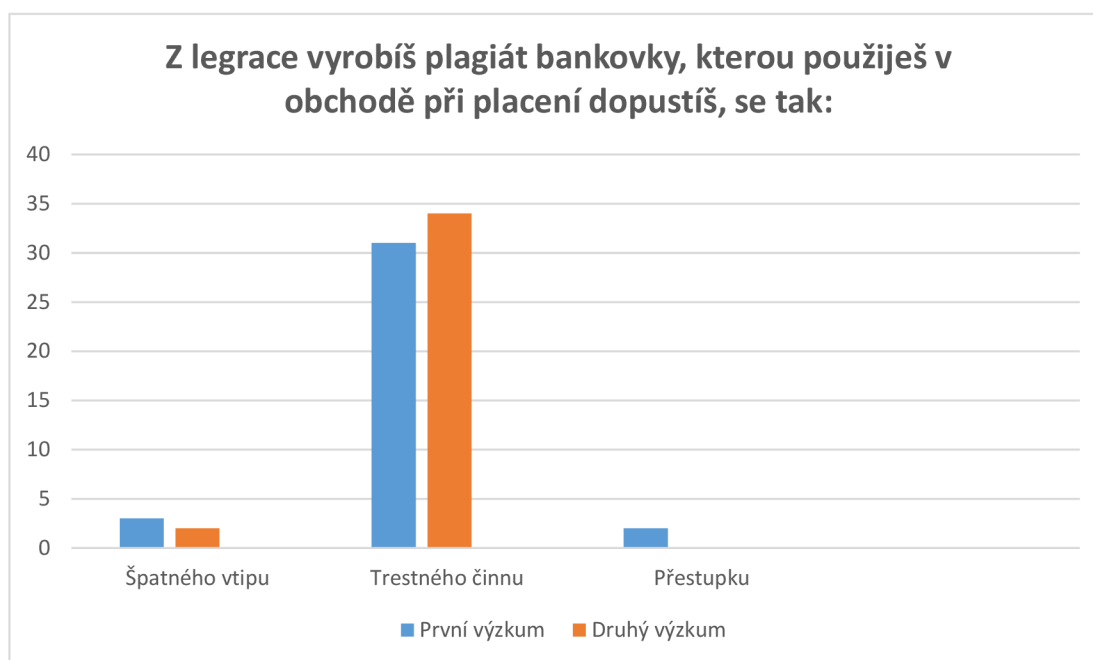
Graf 14

Zdroj: vlastní zpracování

Myslím si, že tahle otázka by mohla být základem pro další výzkum. Zarazil mě už počet odpovědí, kdy žáci uvádí, že by si protiprávní jednání nechali pro sebe – v prvním dotazníku 6 odpovědí. Dalším překvapením pro mě bylo to, že by se děti obracely na policii, a ne na svoje rodiče byla možnost více správných odpovědí a na rodiče by se některé děti vůbec neobrátily.

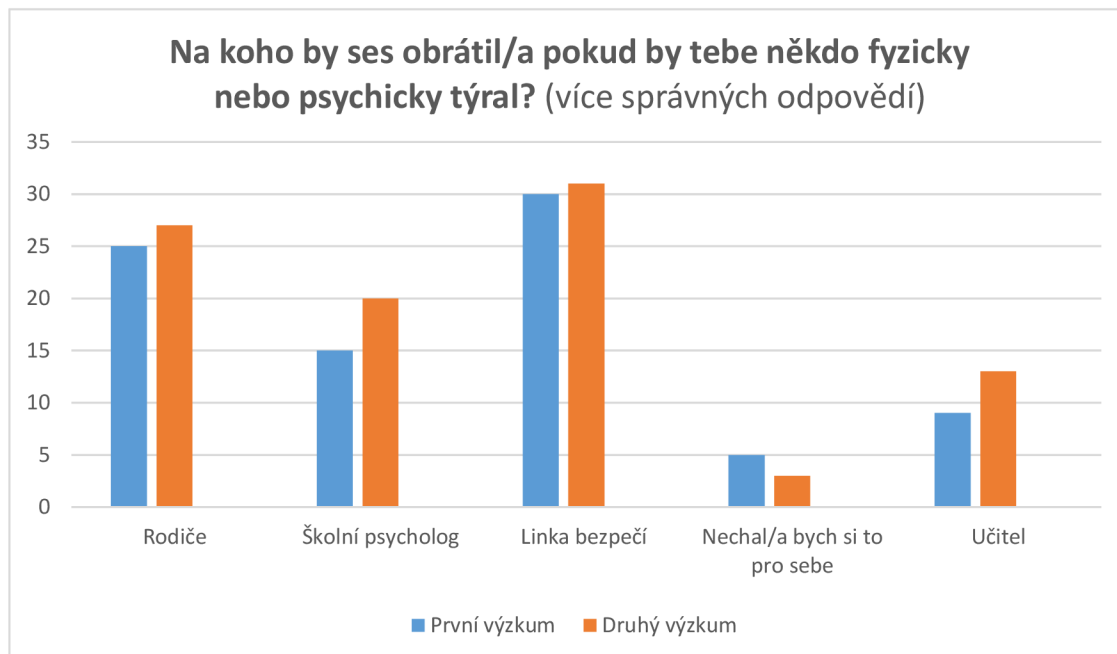
Graf 15

Zdroj: vlastní zpracování

Myslím si, že správnost při této otázce je dána nepsaným pravidlem, které je nám vštěpováno už od mateřské školky. Peníze se nedají vytisknout. Při prvním výzkumu bylo 31 správných odpovědí pouze 2 žáci uvedli že by se mohlo jednat o přestupek a 3 o špatný vtíp. V druhém výzkumu byla správnost odpovědi skoro 100 %.

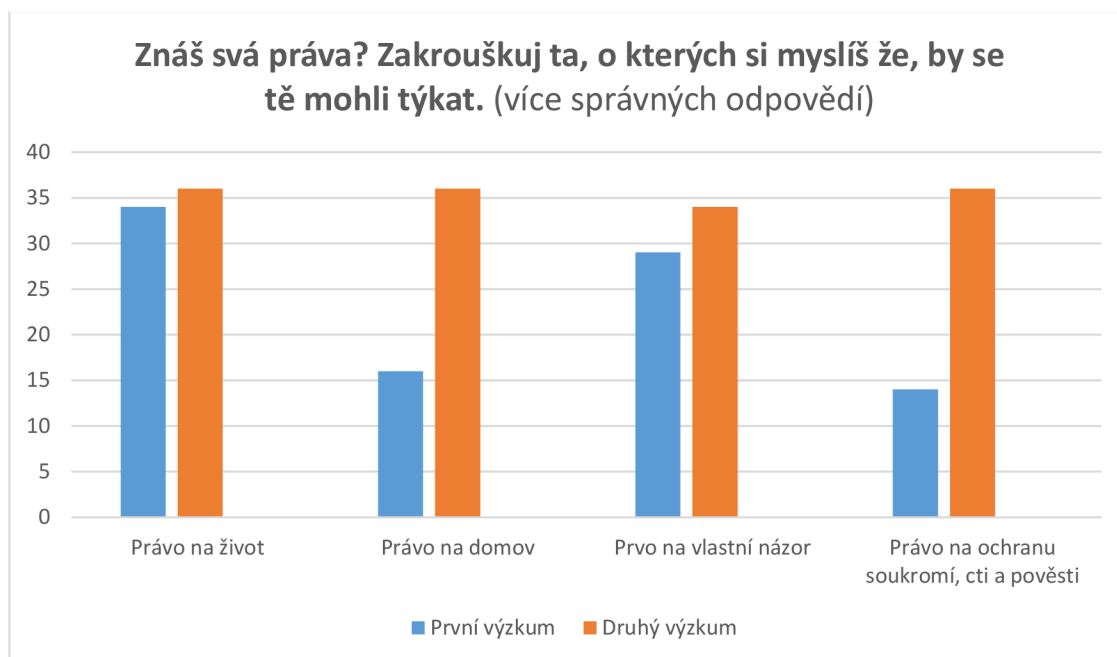
Graf 16

Zdroj: vlastní zpracování

Odpovědi u této otázce u mě prohloubily podezření o tom, že děti nemají dobrý vztah s rodiči a učiteli. S případnými problémy by se většina žáků obrátila na linku bezpečí, rodiče byli až na druhém místě. Chápu, že si v adolescentním věku děti chtějí chránit soukromí a zařizovat si život podle svého, ale myslela jsem si, že rodiče jsou první, na koho by se děti v tomto případě měli obrátit.

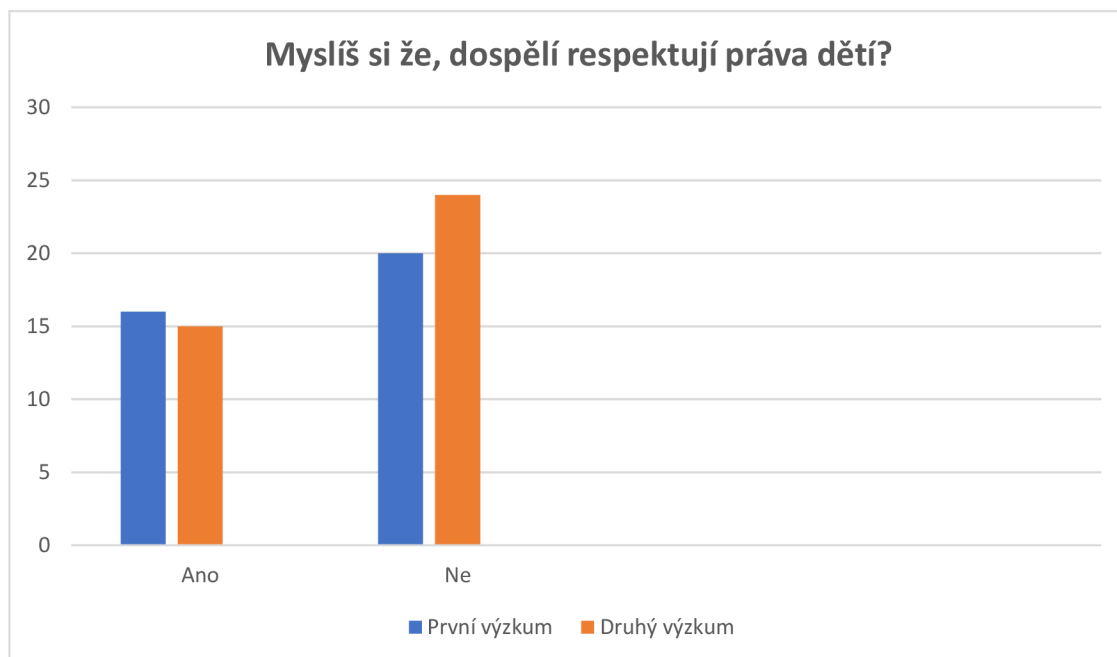
Graf 17

Zdroj: vlastní zpracování

Děti si odpírali některá práva, při první aktivitě (asociaci) se docela divily, když jsem zmínila právo na domov a ochranu soukromí. Možná pro ně ale mohlo být zavádějící při vypracování prvního dotazníku, že by všechny odpovědi mohly být správné, proto vždy vybraly tři odpovědi, které se jim zdály nejpravděpodobnější. Při druhém dotazníku už byla úspěšnost téměř 100 %.

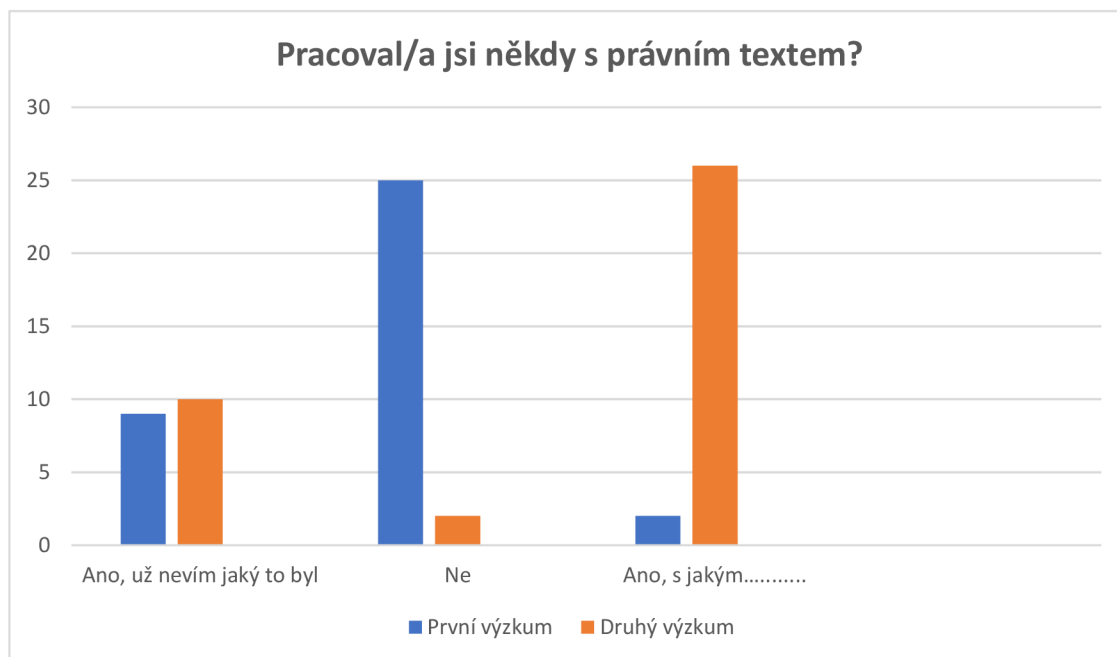
Graf 18

Zdroj: vlastní zpracování

Už v prvním dotazníku nadpoloviční většina uvedla že si myslí, že dospělí nerespektují jejich práva a očividně se toto domnění prohloubilo po obeznámení dětí s jejich právy. V druhém dotazníku uvedlo 24 dětí že dospělí nerespektují jejich práva. Musím ale brát zřetel na to, že v tomto věku si děti myslí, že celý svět je proti nim.

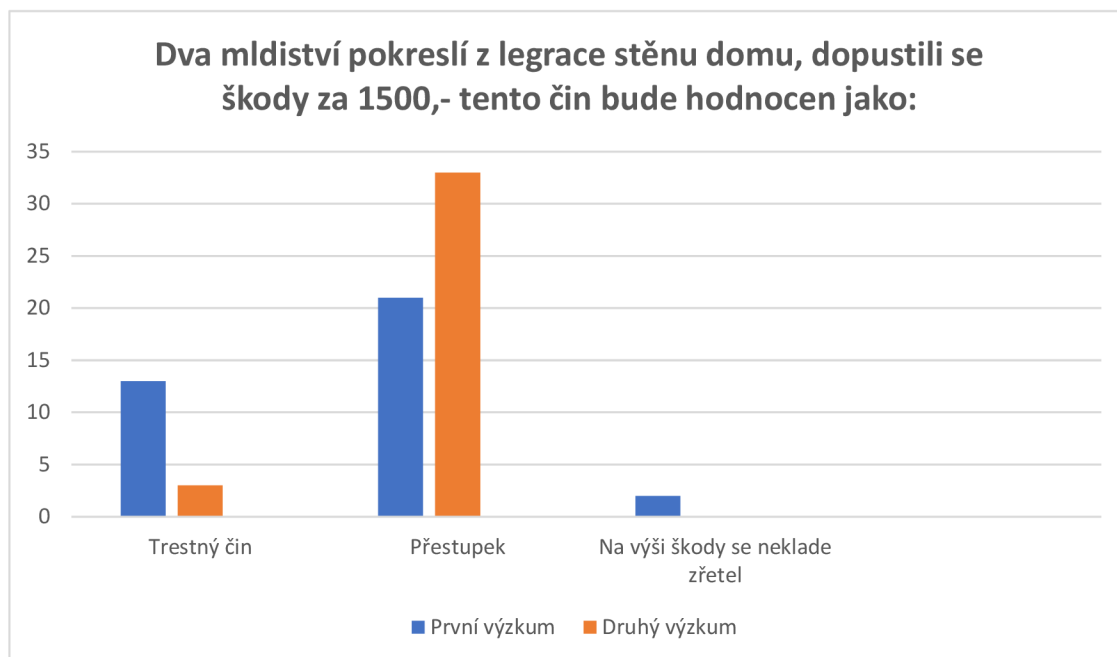
Graf 19

Zdroj: vlastní zpracování

Děti v prvním dotazníku spíše uváděly že s právním textem nepracovaly a pokud pracovali nevěděly jaký text to byl, pouze dva žáci uvedli Ústavu. V druhém dotazníku už děti uváděly Úmluvu o právech dětí a Listinu základních práv a svobod ze které čerpaly při vytváření plakátů.

Graf 20

Zdroj: vlastní zpracování

Tématem protiprávního jednání jsme se s dětmi zabývaly v závěrečné diskusi. Děti byly docela dobře obeznámené s tím že, by se jednalo o trestný čin, pokud by hodnota poškozené věci překročila 5000,-. V druhém dotazníku odpovědělo správně 33 dětí a žádné z dětí neoznámilo že by se na výši škody nebral zřetel.

6.7 Shrnutí

Díky svému dotazníkovému šetření, ve kterém jsem žákům kladla otázky týkající se práva jsem mohla zjistit jaké jsou jejich znalosti v této oblasti. Po prvním výzkumu jsem došla k závěru, že děti na základní škole v Bobrové mají znalosti právní gramotnosti, ty ale nejsou velké. Děti prokázali že jejich znalosti se týkají spíše fungování státu a některých práv.

Po osvětě právní gramotnosti, která cílila na seznámení dětí s jejich právy a prací s právním textem se znalosti dětí značně prohloubili. Děti v druhém dotazníku předvedly získané informace a výsledky dotazníku byly daleko lepší. Oceňuji jejich zvědavost a spolupráci kterou dokázaly naplno využít ve všech aktivitách, které jsem si pro žáky připravila.

Svůj výzkum hodnotím jako velmi přínosný jak pro sebe, tak žáky, kteří se zúčastnili jak dotazníku, tak osvěty právní gramotnosti. Díky osvětě rozšířili svoje znalosti v oblasti práva, vědí, kde případně hledat odpovědi a aktivitami jsem podpořila i jejich kreativitu a komunikační

schopnosti. Budu ráda, když škola využije aktivity, které jsem požila a budou žáky děl rozvíjet v oblasti právní gramotnosti.

Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit jaké mají děti právní znalosti a dovednosti na základní škole v Bobrové. Následně pomocí aktivit rozšířit jejich dosavadní znalosti. V rámci právní osvěty jsem rozšířila povědomí dětí o jejich dětských ale i lidských právech. Prohlédli jsme možné zdroje, kde hledat odpovědi na právní otázky, dokonce jsme s dětmi pracovaly s útržky právních textů. Jako důležité vnímám, že jsme si pohovořili o možném okruhu osob, které jsou způsobilé dětem pomoci v případě porušování práv.

Tomuto tématu se věnovala celá výzkumná část. Jako výzkumnou metodu jsem zvolila dotazník, který jsem osobně předávala žákům 8. třídy základní školy v Bobrové. Nejprve jsem se s dětmi seznámila. S panem učitelem jsme se snažili u žáků navodit pocit bezpečí, tak aby byl výzkum co možná nejvíce směřodatný. Poté jsem dětem popsala svůj cíl, důvod své návštěvy s prosbou o správné vyplnění dotazníku podle jejich znalostí. Dětem jsem dala prostor pro dotazy. Po vyplnění dotazníku následovala osvěta právní gramotnosti za pomoci připravených aktivit.

S časovým odstupem jsme použila stejný dotazník a pomocí grafů a čárkovací metody zjistila, zda žáci získali nové znalosti a zda byla osvěta úspěšná.

Ve své teoretické práci jsem představila právní gramotnost. Pojednala jsem dle mého názoru o nejdůležitější legislativě v oblasti dětských práv na ústavní a zákonné úrovni, dále jsem vypočetla a představila organizace zabývající se ochranou dětských práv na české i mezinárodní úrovni.

7 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BELZ, Horst, SIEGRIST, Marco. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení: východiska, metody, cvičení a hry*. Praha: Portál, 375 s.
- BŮŽEK, Antonín. *Století dítěte a práva dítěte* [online]. [cit. 2022-03-20]. Dostupné z: <http://docplayer.cz/3846256-Stoleti-ditete-a-prava-ditete-antonin-buzek.html>.
- Pedagogická orientace: Česká sekce DCI – *Sdružení zastánců dětských práv České republiky se představuje*. 1999, roč. 9, č. 1, s. 136.
- KIRBY, Peter, *Child Labour in Britain, 1750-1870*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2003, 172 s.
- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C.H. Beck, 1995, 247 s.
- KOPEČEK, Pavel, KRÁKORA, Pavel, CINGELOVÁ, Gabriela. *Didaktika a metodika výuky společenských věd a dějepisu pro začínající akademické pracovníky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2015, 71 s.
- KRUPOVÁ, Tereza. Právní vědomí – několik poznámek. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2015, roč. 23, č. 4, s. 365-374.
- NOVOTNÁ, Věra, Burdová, Eva. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí: komentář*. 3. aktualizované. a doplněné vydání. Praha: Linde, 2007, 470 s.
- PÍŤHA, Petr. *Úvod do výchovy k občanství: knížka pro učitele a veřejnost*. Praha: Orbis, 1992, 212 s.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a kol. *Pedagogický slovník*. 3. rozšířené a aktualizované. vydání. Praha: Portál, 2001, 322 s.

- STANĚK, Antonín. *Výchova k občanství a evropanství*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007, 168 s.
- STUHLÍKOVÁ, Iva, JANÍK, Tomáš a kol. *Oborové didaktiky: vývoj, stav, perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, 480 s.
- ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, 36 s.
- VANÍČKOVÁ, Eva. *Informační centrum vlády: Deklarace práv dítěte* [online]. 10.11. 2009 [cit. 2022-04-06]. Dostupné z: <https://icv.vlada.cz/cz/tema/deklarace-prav-ditete-63749/tmplid-560>
- VEČERKA, Kazimír a kol. *Mládež v kriminologické perspektivě*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009, 130 s.
- VEČEŘA, Miloš, URBANOVÁ, Martina. *Právní vědomí v teoreticko-empirickém pohledu*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, 198 s.
- VEČEŘA, Miloš, URBANOVÁ, Martina. *Sociologie práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.r.o., 2006, 320 s.
- VEČEŘA, Miloš, URBANOVÁ, Martina. *Vybrané kapitoly ze sociologie a psychologie práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 205 s.
- VEČEŘA, Miloš, URBANOVÁ, Martina. *Základy sociologie práva*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 207.
- URBAN, Michal. *Efektivní strategie formování právního vědomí středoškolských studentů*. *Disertační práce*. Praha: Univerzita Karlova, 2013, 276 s.
- WHITE, James Boyd. The Invisible Discourse of the Law: Reflections on Legal Literacy and General Education. *Law Review*, 1983, Volume 54, Number 2, s. 143-159.

- ZARISKI, Archie. *Legal Literacy: An Introduction to Legal Studies*. Edmonton. Athabata: AU Press, Athabasca University, 2014, 332 s.
- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 359/1999 sb. o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů
- Nález Ústavního soudu ze dne 15. února 2007, sp. zn. Pl ÚS 77/2006
- MŠMT. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* Dostupné z: <https://www.nuv.cz/t/rvp-pro-zakladni-vzdelavani>.
- VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY: *Rada vlády pro lidská práva* [online]. [cit. 2022-04-07]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/ppov/rlp/rlp-uvod-17537/>
- *United nations: Informační centrum OSN* [online]. Dostupné z: <https://www.osn.cz/sdg-1-vymytit-chudobu-ve-vsech-jejich-formach-vsude-na-svete/fakta/>
- Městys Bobrova: Historie městyse Bobrová. *Městys Bobrová* [online]. [cit. 2022-04-08]. Dostupné z: <https://www.mestysbobrova.cz/cz/historie-mestyse-bobrova>

Seznam grafů

Graf 1. jakého jsi pohlaví?

Graf 2. Uved' svůj věk.....

Graf 3. V kolika letech můžeš jít poprvé k volbám?

Graf 4. kdo volí prezidenta České republiky?

Graf 5. Co znamená pojem demokracie?

Graf 6. Pokud se s někým vsadíš (mimo regulovaný hazard, sázková kancelář) ja výhra vymahatelná?

Graf 7. Vyživovací povinnost.

Graf 8. Má dítě povinnosti vůči své rodině?

Graf 9. Kdy se člověk stává svéprávným

Graf 10. Bezdůvodně a bez vědomí rodičů se vyhýbáš školní docházce, dopouštíš se:

Graf 11. Byl/a jsi někdy svědkem porušování práv?

Graf 12. V kolika letech můžeš nastoupit do práce nebo brigádu, aniž by to byl protiprávní čin?

Graf 13. Myslíš si, že jsou fyzické tresty protiprávní

Graf 14. Na koho by ses obrátil/a pokud by ses setkal/a s protiprávním jednáním?

Graf 15. z legrace vyrobíš plagiát bankovky, kterou použiješ v obchodě dopustíš se tak:

Graf 16. Na koho by ses obrátil/a pokud by tebe někdo fyzicky nebo psychicky týral?

Graf 17. Znáš svá práva a povinnosti? Zakroužkuj ta o kterých si myslíš, že by se tě mohla týkat.

Graf 18. Myslíš si že, dospělí respektují práva dětí?

Graf 19. Pracoval/a jsi někdy s prvním textem?

Graf 20: Dva mladiství z legrace pokreslí stěnu domu, dopustí se škody za 1500,- tento čin bude hodnocen jako:

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník

Příloha č. 2: Metodický list

Příloha č. 3: Ilustrace použité při asociacích

Příloha č. 4: Materiály použité pro výrobu plakátů

PŘÍLOHY

Č. 1: DOTAZNÍK

Právní gramotnost žáků základní školy v Bobrové

Dobrý den žáci,

mé jméno je Lucie Smetanová a jsem studentkou IV. ročníku Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, oboru Vychovatelství. Pro dokončení svého studia musím vypracovat bakalářskou práci, jako téma své závěrečné práce jsem si vybrala Osvětu právní gramotnosti na základní škole v Bobrové.

Pro dokončení své práce musím uskutečnit výzkum týkající se právní gramotnosti, proto se teď obracím na Vás s žádostí o vyplnění tohoto dotazníku, který poslouží jako podklad pro dokončení praktické části. Dovoluji si Vás také požádat o pravdivé odpovědi podle vašich schopností a dovedností. Dotazník je anonymní a poslouží pouze pro bakalářskou práci. Správné odpovědi prosím zakroužkujte, pokud bude možnost více správných odpovědí bude informace uvedena v závorce pod otázkou.

Předem děkuji za zodpovědné vyplnění tohoto dotazníku a spolupráci.

1. Jakého jste pohlaví?

- a) Dívka
- b) Chlapec

2. Uveď svůj věk.....

3. V kolika letech můžeš jít poprvé k volbám?

- a) 18 letech
- b) 19 letech
- c) 15 letech

4. Kdo volí prezidenta České republiky?

- a) Senát
- b) Sněmovna
- c) Občané

5. Co znamená pojem demokracie?

- a) Autoritativní forma vlády, ve které je neomezená politická moc držena jednou osobou nebo politickou skupinou. Obvykle jsou zároveň omezeny svoboda slova, médií či shromažďování.
- b) Politická moc je v rukou lidu. Způsob vlády se podrobuje většině, ale vždy jsou chráněna práva menšiny. Funguje svoboda slova a nezávislá média.
- c) Forma vlády, ve které je panovník doživotně nebo do své abdikace hlavou státu. Panovník je nejvyšším představitelem a symbolem státu a jeho svrchovanosti. Panovník může vládnout absolutně. Následnictví je tradičně dědičné.

6. Pokud se s někým vsadíte (mimo regulovaný hazard, což jsou např. sázkové kanceláře), je sázka vymahatelná?

- a) Ano, výhra je vymahatelná
- b) Ne, výhra není vymahatelná

7. Vyživovací povinnost

- a) Mají rodiče i děti navzájem vůči sobě v situacích, kdy nejsou schopni se zcela samostatně žít
- b) Má pouze rodič vůči svému dítěti
- c) Má pouze dítě vůči rodičům, pokud už rodiče nejsou schopni se žít sami

8. Má dítě povinnost vůči své rodině?

- a) Ne, dítě nemá žádné povinnosti vůči své rodině
- b) Ano, dítě musí poslouchat a ctít svoje rodiče a pomáhat dle svých možností a dovedností
- c) Nevím, zda mám vůči své rodině nějaké povinnosti

9. Kdy se člověk stává svéprávným?

- a) 15 letech
- b) 18 letech
- c) 21 letech

10. Bezdůvodně a bez vědomí svých rodičů se vyhýbáš školní docházce, dopouštíš se:

- a) Neporušuji žádný zákon, školní docházka není povinná
- b) Přestupku
- c) Trestného činu

11. Byl/a jsi někdy svědkem porušování práv?

- a) Ano, kdy.....
- b) Ne, nebyl/a
- c) Nevím

12. V kolika letech můžeš nastoupit do práce nebo brigádu, aniž by to byl protiprávní čin?

- a) 14 letech
- b) 15 letech
- c) 18 letech

13. Myslíš si, že jsou fyzické tresty protiprávní?

- a) Ano, vždy
- b) Ne
- c) Někdy, uveď kdy.....

14. Na koho by ses obrátil/a pokud by ses setkal/a s protiprávním jednáním?

(více správných odpovědí)

- a) Nechal/a bych si to pro sebe
- b) Policie
- c) Rodiče

15. Z legrace vyrobíš plagiát bankovky, kterou použiješ při placení dopustíš se tak:

- a) Špatného vtipu
- b) Trestného činu
- c) Přestupku

16. Na koho by ses obrátil/a pokud by tebe někdo fyzicky nebo psychicky týral?

(více správných odpovědí)

- a) Rodiče
- b) Školní psycholog
- c) Linku bezpečí
- d) Nechal/a bych si to pro sebe
- e) Učitel

17. Znáš svá práva a povinnosti? Zakroužkuj ta, o kterých si myslíš, že by se tě mohli týkat. (více správných odpovědí)

- a) Právo na život
- b) Právo na domov
- c) Právo na vlastní názor
- d) Právo na ochranu soukromí, cti a pověsti

18. Myslíš si, že dospělý respektují práva dětí?

- a) Ne
- b) Ano

19. Pracoval/a jsi někdy s právním textem?

- a) Ano, už nevím, jaký to byl
- b) Ne
- c) Ano, s jakým _____

20. Dva mladiství pokreslí z legrace stěnu domu, dopustili se škody za 1500,- tento čin bude hodnocen jako:

- a) Trestný čin
- b) Přestupek
- c) Na výši škody se nebere zřetel

Metodický list: Osvěta právní gramotnosti na základní škole v Bobrové

Počet žáků: 36

Doba trvání: 2 hodiny

1. Lidská práva

Vzdělávací cíl:

- Za pomoci obázku žákům rychle osvětlit jejich práva.

Pomůcky:

- Vytisknutou ilustraci (č.1) do každé skupiny jeden, velký arch na zapisování asociací.

Postup:

1. Žáky rozdělím do skupinek po pěti.
2. Vysvětlím žákům svůj záměr, co jsou asociace.
3. Do každé skupinky dám jeden výtisk obrázku a nechám žáky, aby nahlas říkali asociace.
4. Jejich asociace budu zapisovat na arch papíru nebo tabuli.
5. Shrňme, jaká práva mají děti, popřípadě doplním ta, na která nepřišli.

2. Plakát lidských práv⁶⁶

Vzdělávací cíl:

- Cílem aktivity je prohloubit povědomí o jednotlivých právech, kde je najít, jak fungují, co pro ně znamenají.
- Rozvoj kreativity.
- Rozvoj čtenářské dovednosti.
- Spolupráce.

Pomůcky:

- Velký arch papíru A3, fixy, pastelky, text Úmluvy o právech dětí.

⁶⁶ *Výuka demokracie: Sbírnka modelových situací pro výchovu k demokratickému občanství a lidským právům* [online]. [cit. 2022-04-21]. Dostupné z: <http://www.obcanskevzdelavani.cz/publikace>

Postup:

1. Žáky jsme si už na začátku rozdělili do pěti skupin, do každé skupiny dáme arch papíru.
2. Každé skupině dáme vybrat jaké právo chtějí zpracovávat, ke každému právu dáme článek s ním související (Úmluva o právech dětí)
3. Každá skupina připraví plakát o lidských právech, plakát bude obsahovat
 - a) Název lidského práva
 - b) Text z Úmluvy o právech dětí
 - c) Obrázek symbolizující právo
 - d) Obsah práva
 - e) Jaký je postih za porušení

3. Reklama na právo

Vzdělávací cíl:

- Rozvoj komunikačních schopností
- Improvizace
- Kreativita
- Spolupráce

Postup:

Každá skupinka vytvoří krátký reklamní spot na právo které, zpracovávaly při aktivitě 2. scénka by měla být krátká, výstižná a vtipná.

4. Diskuse

Vzdělávací cíl:

- Rozvoj komunikačních schopností
- Rozvoj kritického myšlení
- Rozvoj komunikačních schopností

Postup:

Žáci představí svoje právo a informace které uvedli informace. Následně se zkusím doptávat a rozvíjet diskusi.

Dostupné z:

http://www.obcanskevzdelavani.cz/uploads/8684ea384156c7a4d09369659cb769bdbc434e80_uploaded_cov2012-vyuka_demokracie.pdf

Právo na vlastní názor

Úmluva o právech dětí

Článek 12

„Právo říct svůj názor a dospělí by Tě měli vyslechnout a brát Tvůj názor vážně“

To znamená, že každé dítě má právo se vyjádřit, ale pozor to neznamená, že Tě někdo může nutit, aby ses k něčemu musel/musela vyjádřit. Jde o to, že pokud se Ti nelíbí, jak s Tebou např. zacházejí v dětském domově, a máš pocit, že porušují Tvá práva, tak máš právo se ozvat a říct, že se Ti to nelíbí.

Článek 13

„Právo na svobodu projevu“

Dítě má právo získávat informace a podílet se o informace, pokud tím nějak neublíží ostatním. To znamená, že máš právo číst, psát, říkat ostatním informace a své myšlenky všeho druhu. Jen pozor, vše má své hranice. V tomto případě, ano, můžeš se obohacovat o cenné informace, ale musíš respektovat práva, pověst a svobodu ostatních.

Článek 14

„Právo na svobodnou volbu náboženství“

Tento článek především pojednává o Tvé volbě si vybrat, jestli chceš být věřící anebo ne. Pokud ano, tak je to na Tobě, které náboženství si vybereš a budeš chtít praktikovat. Dále ale rodiče či jiné zodpovědné osoby mají právo a povinnost Tě usměrňovat (radit Ti, pomáhat Ti porozumět a podobně) v souladu s tvými schopnostmi. To znamená, že Tvoji rodiče by Ti měli pomoci při rozhodování co je špatně a co je dobře. A ty zase bys měl/a respektovat jiná náboženství a jiné rodinné poměry.

Článek 15

„Svoboda sdružování a navazování přátelství“

To znamená, že máš právo si svobodně vybrat se kterými dětmi a lidmi chceš kamarádit a se kterými ne. Ale za předpokladu, že tvým přátelstvím či působením v nějaké skupině neublížíš a neomezíš svobodu a práva ostatních.

Zdroj: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

Svoboda slova

Svoboda projevu (též svoboda slova) je svoboda vyjadřovat se bez cenzury a bez omezení. Synonymní termín svoboda vyjadřování bývá někdy používán pro indikaci, že nejde jen o svobodu projevu, ale také o svobodu informace a myšlenky přijímat, vyhledávat a rozšiřovat jakýmkoli způsobem, bez ohledu na použité prostředky. Tyto svobody jsou úzce spjaty s konceptem svobody myšlení. V praxi není svoboda projevu v žádném státě absolutní a běžně podléhá omezením, například v případě „projevu nenávisti“ či „vyhrožování“.

Právo na svobodu projevu je zakotveno jako článek 17 Listina základních práv a svobod a v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech (MPOPP). MPOPP definuje právo na svobodu projevu jako „právo mít názory, a to bez překážek. Každý by měl mít právo na svobodu vyjadřování“. Svoboda projevu je navíc zakotvena v evropských, amerických a afrických regionálních normách lidských práv.

Zdroj: <http://www.lidskaprava.cz/student/vsechna-temata/clanky/svoboda-slova>

Svoboda projevu

Listina základních práv a svobod

Článek 17

(1) Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny.

(2) Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, písmem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.

(3) Cenzura je nepřipustná.

(4) Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace lze omezit zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti.

(5) Státní orgány a orgány územní samosprávy jsou povinny přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Podmínky a provedení stanoví zákon.

Zdroj: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

Právo na soukromí

Listina základních práv a svobod

Článek 7

- (1) Nedotknutelnost osoby a jejího soukromí je zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem.
- (2) Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.

Článek 8

- (1) Osobní svoboda je zaručena.
- (2) Nikdo nesmí být stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Nikdo nesmí být zbaven svobody pouze pro neschopnost dostát smluvnímu závazku.
- (3) Obviněného nebo podezřelého z trestného činu je možno zadržet jen v případech stanovených v zákoně. Zadržaná osoba musí být ihned seznámena s důvody zadržení, vyslechnuta a nejpozději do 48 hodin propuštěna na svobodu nebo odevzdána soudu. Soudce musí zadržanou osobu do 24 hodin od převzetí vyslechnout a rozhodnout o vazbě, nebo ji propustit na svobodu.
- (4) Zatkout obviněného je možno jen na písemný odůvodněný příkaz soudce. Zatčená osoba musí být do 24 hodin odevzdána soudu. Soudce musí zatčenou osobu do 24 hodin od převzetí vyslechnout a rozhodnout o vazbě nebo ji propustit na svobodu.
- (5) Nikdo nesmí být vzat do vazby, leč z důvodů a na dobu stanovenou zákonem a na základě rozhodnutí soudu.
- (6) Zákon stanoví, ve kterých případech může být osoba převzata nebo držena v ústavní zdravotnické péči bez svého souhlasu. Takové opatření musí být do 24 hodin oznámeno soudu, který o tomto umístění rozhodne do 7 dnů.

Zdroj: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/uscr/ii-us-517-99>

Soukromí

Soukromí je osobní oblast člověka, jednotlivce nebo skupiny lidí (například rodiny). Zahrnuje potřebu a právo chránit informace o své osobě, jakož i vlastní tělo a čas, vlastní prožitky a území před zveřejňováním a především před zneužíváním. Jde o jedno ze základních, neporušitelných a nezcizitelných lidských práv a svobod a jako takovému mu náleží patřičná ochrana.

K neoprávněnému zásahu do osobnosti fyzické osoby chráněné všeobecným osobnostním právem fyzické osoby může dojít ústně (např. pomluvou), písemně (např. v tisku), anebo jiným chováním (např. karikaturou nebo obrazovým snímkem ve filmu a televizi).

Ochrana soukromí a jeho respektování vychází z uznání, že každý člověk má přirozenou důstojnost a každému náleží rovná práva. Uznání těchto práv tvoří základ svobody, spravedlnosti a míru ve světě. V listině základních práv a svobod se v článku 7 stanoví, že nikdo nesmí být vystaven svévolnému zasahování do soukromého života, rodiny nebo korespondence a každý má nárok na zákonnou ochranu proti takovýmto zásahům.

Zdroj: <https://www.zakonyprolidi.cz/judikat/uscr/ii-us-517-99>

Právo na soukromí

Úmluva o právech dětí

Článek 16

„Právo na soukromí“

Toto právo Ti například zaručuje, že by Ti nemělo být zasahováno do Tvého soukromého života, rodiny, domova, ale i že by Tě nikdo neměl ponižovat a nadávat Ti. Dále toto právo Ti taky zaručuje, že nikdo neměl číst korespondenci (poštu). Ale zároveň toto právo Ti zaručuje, že máš právo na vlastní koutek, klid, soukromí.

Článek 17

„Právo na přístup k informacím, materiálům a jiným zdrojům za účelem rozvoje duchovního, morálního a mravního blaha dítěte“

Například to znamená, že máš právo vědět o svých právech. Máš právo si přečíst (třeba právě prostřednictvím této webové stránky) nebo nějakým jiným způsobem se dozvědět potřebné informace o svých právech. Pamatuj si, že vědět o svých právech je velmi důležité!

Zdroj: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-209>

Právo na dětství

Úmluva o právech dětí

Článek 1

„Kdo je dítě“

Dítětem je každý komu je méně než 18 let.

To znamená, že i když je Ti například 17 let a 10 měsíců, tak stále se na tebe vztahují všechna práva uvedená v této Úmluvě. Protože podle Úmluvy je dítětem každý člověk, který ještě nedosáhl 18-ti let.

Článek 2

„Zákaz diskriminace“

Tento článek Úmluvy je o tom, že nezáleží na tom, jak vypadáš nebo odkud jsi, protože všechny děti mají svá práva. A to bez rozdílu jestli jsi kluk nebo holka, nebo kde žiješ, jakou máš barvu pleti, jaké jsi rasy, co dělají tvoji rodiče, jakým jazykem mluvíš, jaké je tvé náboženství, jestli jsi chudý/á nebo bohatý/á, z jaké kultury pocházíš a nebo jestli jsou nějak handikepovaný/á (máš nějaké tělesné či duševní omezení).

Bez ohledu na to jak vypadáš, máš právo na své bezstarostné dětství.

Článek 5

„Povinnosti rodičů“

Tvoji rodiče mají povinnosti vůči Tobě a to ve smyslu, že neporušují Tvá práva a pomáhají Ti rozumět smyslu Tvých práv.

Je to povinnost tvých rodičů se o tebe starat. Stát má zodpovědnost ochránit a podpořit rodiny, tak aby se rodiče o tebe mohli nadále starat a to v tvém nejlepším zájmu.

Dítě naopak má povinnost vůči svým rodičům pomáhat jim dle svých možností a dovedností.

Článek 31

„Právo si hrát“

Dítě má právo si hrát, ale zároveň má právo si i odpočinout.

Máš právo se účastnit širokého spektra kulturního života a umělecké činnosti. To znamená, že máš právo chodit do různých kroužků a rozvíjet svůj talent.

Zdroj: <http://www.pravonadetstvi.cz/deti/tvoje-prava/umluva-o-pravech-ditete-1/>

Právo na dětství

89/2012 Sb. Zákon občanský zákoník

§ 855

(1) Rodiče a dítě mají vůči sobě navzájem povinnosti a práva. Těchto vzájemných povinností a práv se nemohou vzdát; učiní-li tak, nepřihlíží se k tomu.

(2) Účelem povinností a práv k dítěti je zajištění morálního a hmotného prospěchu dítěte.

§ 856

Povinnosti a práva rodičů spojená s osobností dítěte a povinnosti a práva osobní povahy vznikají narozením dítěte a zanikají nabytím jeho zletilosti.

§ 857

(1) Dítě je povinno dbát svých rodičů.

(2) Dokud se dítě nestane svéprávným, mají rodiče právo usměrňovat své dítě výchovnými opatřeními, jak to odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem, včetně omezení sledujících ochranu morálky, zdraví a práv dítěte, jakož i práv jiných osob a veřejného pořádku. Dítě je povinno se těmto opatřením podřídit.

§ 858

Rodičovská odpovědnost zahrnuje povinnosti a práva rodičů, která spočívají v péči o dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku s dítětem, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a spravování jeho jmění; vzniká narozením dítěte a zaniká, jakmile dítě nabude plné svéprávnosti. Trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může změnit jen soud.

§ 859

Vyživovací povinnost a právo na výživné nejsou součástí rodičovské odpovědnosti; jejich trvání nezávisí na nabytí zletilosti ani svéprávnosti.

Zdroj: <https://www.podnikatel.cz/zakony/novy-obcansky-zakonik/f4581671/>

Dětství

Koncept dětství se vyvíjí a mění s tím, tak jak se mění životní styl a očekávání dospělých. Někteří věří, že by se děti neměly o nic starat a neměly by pracovat; život by měl být šťastný a bezproblémový. Dětství je obvykle směsice radosti, údivů a pružnosti. Obecně je to čas her, učení, socializace a prozkoumávání světa bez mnoha zásahů dospělých, s výjimkou rodičů. Je to doba učení se zodpovědnosti bez toho, aby se muselo dítě starat o zodpovědnosti dospělých.

Dětství je často retrospektivně vnímáno jako čas nevinnosti, což je obvykle bráno jako pozitivní termín, naznačující optimistický pohled na svět. Běžným konceptem je „ztráta nevinnosti“, která je často nahlížena jako integrální část dospívání. Obvykle je tento termín brán jako zkušenost nebo období v životě dítěte, ve kterém si dítě uvědomuje přítomnost zla, bolesti nebo světa kolem něj. Toto téma je rozebíráno například v románu *Pán much*. Fiktivní postava Petra Pana byla ztělesněním dětství, které nikdy nekončí.

Zdroj: <https://cs.wikipedia.org/wiki/D%C4%9Btstv%C3%AD>

Právo na ochranu

Úmluva o právech dětí

Článek 32

„Právo na ochranu před prací, která Ti brání ve správném rozvoji“

To znamená, že máš právo na ochranu v případě, že Tě někdo nutí pracovat a přitom ta práce je pro Tebe nebezpečná, škodí zdraví, brání Ti ve vzdělání a celkově není vhodná pro Tvůj budoucí rozvoj.

Pokud je Ti ale už 16 let a máš už brigádu, tak si pamatuj, že máš právo na spravedlivou odměnu a rozhodně by místo, kde pracuješ mělo být bezpečné.

Článek 33

„Právo na ochranu před nezákonným užíváním narkotických a psychotropních látek/ drog“

Dítě má právo na ochranu před nezákonným užíváním drog. To samé platí, že by dítě nemělo být přítomno při výrobě a distribuci těchto látek.

To znamená, že bys neměl/a v žádném případě přijít do styku s drogami.

Článek 34

„Právo na ochranu před všemi formami sexuálního vykořisťování a zneužívání“

Dítě má právo být ochráněno před využíváním k prostituci, pornografii, donucování a svádění k jakékoli nezákonné sexuální činnosti.

Článek 36

„Právo nebýt vykořisťován“

Dítě má právo být ochráněno před všemi formami vykořisťování.

To znamená, že by Tě nikdo neměl využívat.

Článek 37

„Právo nebýt trestán krutým či škodlivým způsobem“

Dítě, které porušilo zákon by nemělo být trestáno krutým nebo škodlivým způsobem.

Rozhodně by nemělo být uvězněno s dospělými lidmi a nemělo by být odsouzeno k trestu smrti. Pokud se přece jenom do nápravného zařízení dostane, tak má právo udržovat písemný a přímý kontakt s rodinou. Zadržení, zatčení nebo uvěznění dítěte by mělo být jen jako krajní opatření a na co nejkratší dobu.

Článek 38

„Právo na ochranu před válkou“

Tento článek se především týká dětí, které jsou v blízkosti válečných konfliktů. Dítě mladší 15-Ti let nesmí být nuceno jít do armády nebo se účastnit války.

Článek 39

„Právo na sociální znovuzачlenění“

Každé dítě má právo se znovuzачlenit do normální společnosti, obzvlášť potom co bylo obětí nelidského zacházení. Každé dítě má právo na znovuzískání sebeúcty, důstojnosti a zdraví.

V případě, že jsi byl/a zraněn/á, zanedbán/a, zneužíván/a, mučen/a nebo se s Tebou špatně zacházelo, máš právo na zvláštní péči, aby ses mohl/a jak fyzicky, tak psychicky zotavit a znovu navrátit do společnosti.

Článek 40

„Právo na právní pomoc a spravedlivé zacházení“

Každému dítěti by měla být poskytnuta v případě potřeby právní pomoc a spravedlivé zacházení v soudním systému, který by měl respektovat dětská práva. V případě, že jsi porušil zákon, tak máš právo na rychlé soudní (justiční) či jiné řízení.

Zdroj: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>

Státní orgány chránící naše bezpečí

Orgány činné v trestním řízení podle § 12 odst. 1 českého trestního řádu tvoří soud, státní zástupce a policejní orgán, pokud provádějí úkony trestního řízení. Policie působí zejména v přípravném řízení, kdy provádí úkony k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a vede vyšetřování, po podání obžaloby policejní orgán může opatřovat důkazy na žádost státního zástupce nebo soudu.

Zdroj: <https://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

Právo na rodinu

Úmluva o právech dětí

Článek 9

„Právo žít s vlastní rodinou“

Ano, máš právo žít se svou vlastní rodinou, pokud to ovšem pro Tebe nepředstavuje nebezpečí. Pak máš právo na to žít s rodinou, která se o tebe dobře postará a poskytne Ti vše potřebné k tomu, aby ses měl dobře a mohl/a se správně rozvíjet.

(Dítě nemá být odděleno od svých rodičů proti své vůli, pokud ano, pak ale na základě soudního rozhodnutí podložené platnými důkazy, že následné oddělení je potřebné v zájmu dítěte. Například při zanedbání péče o dítě či zneužívání.)

Takže pokud máš pocit, že máš doma problémy, o které se už začala zajímat sociálka, tak podle tohoto článku, mají tvoji rodiče nebo jiná dospělá za Tebe zodpovědná osoba, právo se zúčastnit řízení a sdělit svá stanoviska.

Dál pokud dojde k oddělení od rodičů (klidně i jen jednoho), tak máš právo se s nimi pravidelně vidět, pokud Ti to ovšem více neubližuje.

Článek 10

„Spojení rodiny“

„Rodina pohromadě“

V tomto článku se píše o tom, že pokud žiješ v jiné zemi než Tvoji rodiče, tak máš právo na to aby si žil/žila s nimi na jednom místě/ v jedné zemi.

Dále máš také právo udržovat osobní kontakty s oběma rodiči

Článek 11

„Právo být vychován/a vlastními rodiči“

Tento článek je o tom, že každé dítě má právo na to být vychováno vlastními rodiči, zda-li je to tak možné. Tudíž upřednostňuje rodinou výchovu před například ústavní výchovou.

(Oba rodiče mají společné právo na Tvou výchovu a oba rodiče jsou zodpovědní za Tebe a za to, že pro Tebe udělají co je v jejich silách a v Tvém nejlepším zájmu.) Dále ale i stát by měl učinit všechna potřebná opatření k tomu, aby byli zaopatřeni děti pracujících rodičů, např. možnost zajistit dítěti v době kdy oba dva pracují adekvátní hlídání a podobně.

Zdroj: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1991-104>

Rodina

Rodina je dle sociologické definice skupina osob, které jsou vzájemně spjaty pokrevními svazky, manželstvím (nebo srovnatelným právním vztahem) nebo adopcí; nejdůležitějším posláním rodiny je pečovat a chránit, zejména ty své členy, kteří se o sebe nemohou postarat sami. Základní rodinu tvoří muž, žena a jejich děti (nukleární rodina), rozšířená rodina zahrnuje prarodiče, tety, strýce a bratrance. Existuje také neúplná rodina pouze s jedním rodičem.

Zdroj: <https://www.dpnoparany.cz/www/dpnoparany/fs/pp-rodina-final-14-5-2015-1-.pdf>

Právo na rodinu

Listina základních práv a svobod

Článek 32

(1) Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.

(2) Ženě v těhotenství je zaručena zvláštní péče, ochrana v pracovních vztazích a odpovídající pracovní podmínky.

(3) Děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva.

(4) Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.

(5) Rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu.

(6) Podrobnosti stanoví zákon

Zdroj: <http://zakony.centrum.cz/listina-zakladnich-prav-a-svobod/hlava-4-clanek-32>

10. března 2020

Právo na vzdělání

Právo na vzdělání je jedním ze základních sociálních práv, které je v českém právním řádu zakotveno v Listině základních práv a svobod a vyplývá také z řady mezinárodních smluv. K tomu, aby bylo právo na vzdělání naplňováno, je potřeba existence dostatečného množství dostupných vzdělávacích institucí

Právo na vzdělání je jedním ze základních sociálních práv, které je v českém právním řádu zakotveno v Listině [základních práv a svobod](#) a vyplývá také z řady mezinárodních smluv. K tomu, aby bylo právo na vzdělání naplňováno, je potřeba existence dostatečného množství dostupných vzdělávacích institucí. Právo na vzdělání zahrnuje právo na povinné a bezplatné základní vzdělávání, přístup ke vzdělávání pro všechny a stejný přístup ke vzdělávacím institucím pro všechny.

Právo na vzdělání je zakotveno v článku 33 Listiny základních práv a svobod ČR, který se nachází v hlavě IV. zahrnující Hospodářská, [sociální](#) a kulturní práva. Podle tohoto ustanovení má každý právo na bezplatné vzdělávání na základních a středních školách, případně na vysokých školách. V soukromých školách může být vzdělávání poskytované za finanční prostředky. Mít právo na vzdělání znamená, že člověku nesmí být bráněno se vzdělávat. Patří sem rovný přístup každého člověka ke vzdělávacím prostředkům a institucím. Právo na základní vzdělání je chápáno v rozsahu povinné školní docházky. Právo na vzdělání přechází na svobodu tvorby a vědeckého bádání. Přístup ke vzdělání se odvíjí od přijímacích zkoušek na středních, vyšších odborných a vysokých školách a od omezení počtu míst vyšší vzdělávací soustavy. Přesto má každý právo se ucházet o toto vzdělávání. Pokud jako uchazeč není přijat, má právo na vysvětlení. Je zde zakotvené právo zřizovat [nestátní školy](#), a proto by stát měl chránit práva žáků a studentů nejen státních škol, ale i škol nestátních (soukromých). Stát pomáhá při studiu příspěvky – sociálními, ubytovacími či prospěchovými stipendii.

Zdroj: <https://www.clovekvtisni.cz/pravo-na-vzdelani-patri-mezi-zakladni-lidska-prava-8445gp>

Listina základních práv a svobod

Článek 33

- (1) Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon.
- (2) Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách.
- (3) Zřizovat jiné školy než státní a vyučovat na nich lze jen za podmínek stanovených zákonem; na takových školách se může vzdělání poskytovat za úplatu.
- (4) Zákon stanoví, za jakých podmínek mají občané při studiu právo na pomoc státu.

Zdroj: <http://zakony.centrum.cz/listina-zakladnich-prav-a-svobod/hlava-4-clanek-33>

Úmluva o právech dětí

Článek 28

„Právo na přístup ke vzdělání“

Máš právo na vzdělání a měl/a by si být podpořen/a, povzbuzována k dosažení té nejvyšší možné úrovně vzdělání.

Například pokud Tě v DD pošlou na nějakou školu bez toho aniž by si s Tebou sedli a popovídali, na jakou školu chceš a proč, tak vlastně porušují Tvé právo na volbu vzdělání. Ty sám si můžeš zvolit, na jakou školu se chceš přihlásit. Nemusíš jít tam, kam jdou ostatní jen kvůli tomu, že tam jdou všichni, tak Ty musíš taky. Ale nezapomeň, že tak jako máš právo na výběr školy, tak máš i zodpovědnost se učit a do té školy chodit.

Nebo pokud máš pocit, že bys zvládnul studium na gymnáziu, tak máš právo se přihlásit k přijímacím zkouškám i přestože osoba, která za tebe zodpovídá je jiného názoru/ s tím nesouhlasí.

Článek 29

„Právo na kvalitní výchovu“

Dítě má právo na kvalitní výchovu a vzdělání kde by se mělo naučit jak rozvíjet svůj talent a schopnosti.

Ale zároveň by si se měl/a naučit žít v míru a respektovat ostatní lidi, mít úctu ke svým rodičům, k vlastní i cizí kultuře, jazyku a hodnotám.

Zdroj: <https://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

Význam práva na vzdělání pro jedince a společnost

Právo na vzdělání má pro občany, a především pro děti, klíčový význam. Pokud dítě nemá přístup ke vzdělání, nastávají tyto možné důsledky nejen pro dítě, ale i pro společnost, ve které žije:

- negramotnost,
- ztráta možnosti uplatnění na trhu práce, rozvoj černého pracovního trhu a chudoba,
- nízká úroveň sociálního zabezpečení a omezený přístup ke zdravotní péči.

Zdroj: https://www.amnesty.cz/data/file/5421-pravo-na-vzdelani_realita-a-moznosti-strategicke-litigace.pdf?version=1630794235

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Lucie Smetanová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	JUDr. Zdenka NOVÁKOVÁ, Ph.D.
Rok obhajoby:	2022

Název práce:	Osvěta právní gramotnosti na základní škole v Bobrové
Název práce v angličtině:	Legal literacy education at the primary school in Bobrová
Anotace práce:	Bakalářská práce je zaměřena na osvětu právní gramotnosti na základní škole v Bobrové. Teoretická část obsahuje kapitoly o právním povědomí, právní gramotnosti, občanské výchově a právech dětí a charakteristiku obce. Praktická část zkoumá právní gramotnost dětí 8 ročníku a snaží se o osvětu v oblasti právní gramotnosti.

Anotace v angličtině:	The bachelor thesis is focused on legal literacy education at the primary school in Bobrova. The theoretical part includes chapters on legal awareness, legal literacy, civic education and children's rights and a description of the village. The practical part examines the legal literacy of 8th grade children and tries to raise awareness on legal literacy.
Klíčová slova:	Právní gramotnost, práva dětí, občanská výchova, právní vědomí, osvěta
Keywords:	Legal literacy, children's rights, civic education, legal awareness, education
Rozsah práce:	
Jazyk práce:	Čeština
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Dotazník Příloha č. 2: Metodický list Příloha č. 3: Ilustrace použité při asociacích Příloha č. 4: Materiály použité pro výrobu plakátů